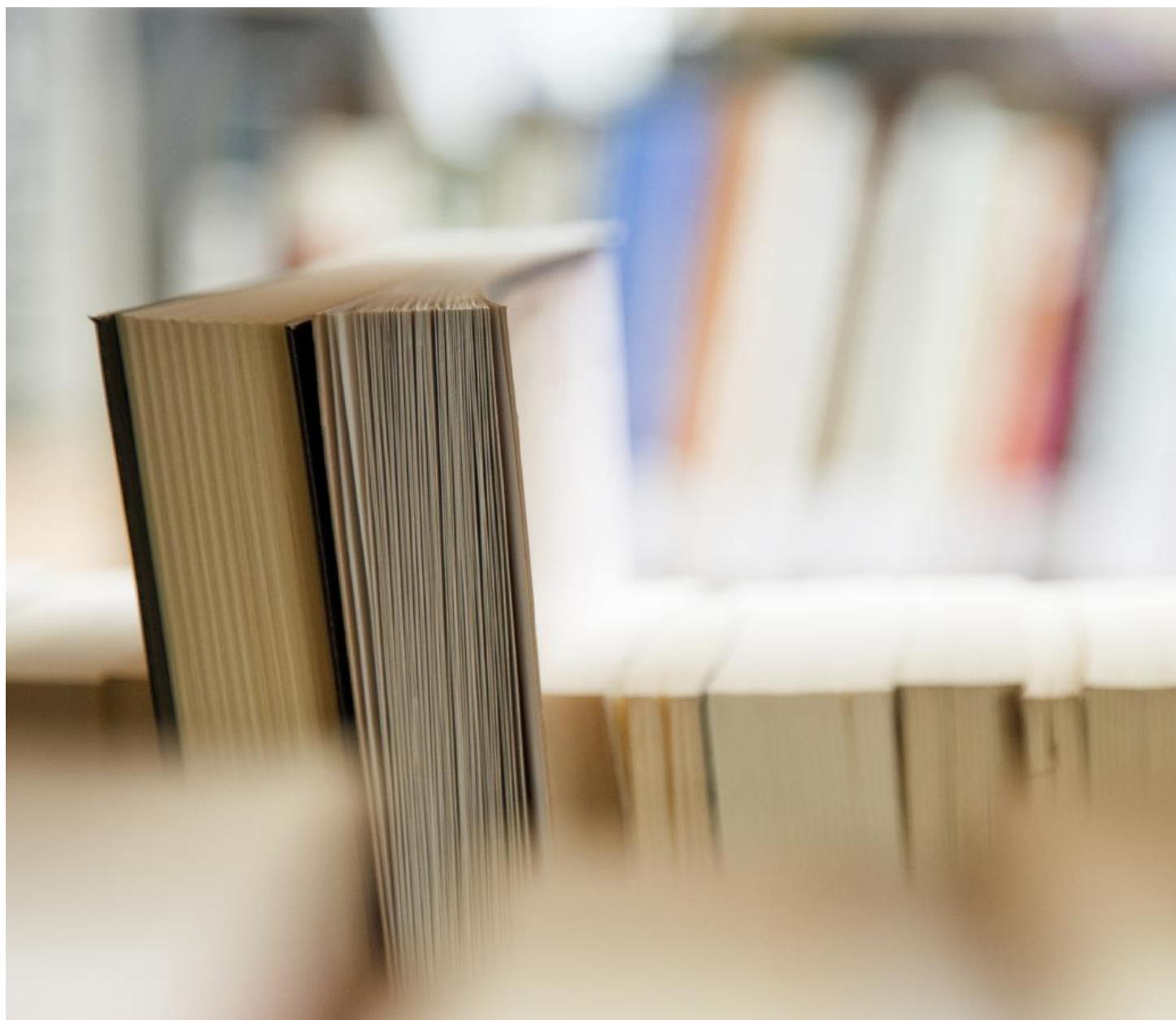

Φθινοπωρινή Έκθεση

Οκτώβριος 2018

Δημοσιονομικό Συμβούλιο

Δημοσιονομικό Συμβούλιο

Λεωφόρος Στροβόλου 53

Κτήριο Victory

2018 Στρόβολος, Λευκωσία

Ιστοσελίδα: www.fiscalcouncil.gov.cy

Τηλ.: 22606627, Φαξ: 22606656

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Σύνοψη	4
Θεσμικό δημοσιονομικό πλαίσιο	5
Συμμόρφωση με Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Στόχο	6
Δημόσιο χρέος	9
Δημιουργία αποθεμάτων	10
Προκλήσεις λόγω υψηλού χρέους	11
Πιστοληπτική ικανότητα	11
Μεταρρυθμίσεις και ανταγωνιστικότητα	13
Παιδεία	14
Χρηματοπιστωτικός τομέας και μη εξυπηρετούμενα δάνεια	17
Συνταξιοδοτικό και αποταμίευση	19
CΥΤΑ	20
Μακροοικονομικό Περιβάλλον	21
Συμπεράσματα	25
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Δημόσιο χρέος	26
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Παιδεία	27
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Δαπάνες Γενικής Κυβέρνησης	28
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Επικύρωση Μακροοικονομικών Προβλέψεων	29

Έγκριση Φθινοπωρινής Έκθεσης 2018

Η Έκθεση εγκρίθηκε ομόφωνα από το Δημοσιονομικό Συμβούλιο, την 19 Οκτωβρίου 2018. Το Δημοσιονομικό Συμβούλιο αναγνωρίζει τη συνεισφορά της Γραμματείας στην ετοιμασία της Έκθεσης.

Το Δημοσιονομικό Συμβούλιο

Δημήτρης Γεωργιάδης
Πρόεδρος

Άλκης Λοϊζίδης
Μέλος

Αντρέας Χαρίτου
Μέλος

Η Γραμματεία
Φρόσω Μανωλούδη

Εισαγωγή

Σκοπός της Έκθεσης είναι η αξιολόγηση των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων και του δημοσιονομικού σχεδιασμού, συμπεριλαμβανομένων των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών προβλέψεων, και κατά πόσο υπάρχει απόκλιση από τους ισχύοντες Κανονισμούς. Επίσης, αναδεικνύονται οι σημαντικότερες προκλήσεις και κίνδυνοι που δύναται να επηρεάσουν την σταθερότητα των δημόσιων οικονομικών και της οικονομίας.

Το Δημοσιονομικό Συμβούλιο (Συμβούλιο) θεωρεί ότι οι σημαντικότερες προκλήσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη η κυπριακή οικονομία, παραμένουν η έλλειψη ανταγωνιστικότητας και η εξάρτηση της σε περιορισμένους τομείς παραγωγής. Το ψηλό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος και το μεγάλο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθιστούν την οικονομία ευάλωτη σε απρόσμενες αναταράξεις και σε αρνητικές διαφοροποιήσεις του οικονομικού περιβάλλοντος, περιορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τα περιθώρια αντίδρασης.

Το ευνοϊκό εξωτερικό περιβάλλον, όπως η χαλαρή νομισματική πολιτική από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η πολιτική προσέγγισης επενδύσεων μέσα από σχέδια όπως αυτό της «παραχώρησης της κυπριακής υπηκοότητας με κατ' εξαίρεση πολιτογράφηση» μπορεί και θα πρέπει να αναμένεται ότι θα περιοριστούν στο ελάχιστον. Η συνέχιση και η αύξηση της εξάρτησης της οικονομίας σε αυτούς του παράγοντες αναπόφευκτα θα επηρεάσουν αρνητικά την ανταγωνιστικότητα άλλων παραγωγικών τομέων της οικονομίας μέσω της αύξησης του κόστους λειτουργίας και χρηματοδότησης τους και της μεταφοράς πόρων μακριά από αυτούς εφόσον προσωρινά θα καταστούν συγκριτικά λιγότερο κερδοφόροι.

Η υπερκάλυψη των δημοσιονομικών στόχων που είχαν τεθεί κατά τη διάρκεια του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και μετέπειτα στα Στρατηγικά Πλαίσια

Δημοσιονομικής Πολιτικής, όπως και οι ψηλότεροι σε σχέση με τους αναμενόμενους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης δεν πρέπει να εκληφθούν ως παράγοντες υπέρ της αντιστροφής διορθωτικών μέτρων ή άλλης μορφής δημοσιονομικής χαλάρωσης ή και του τερματισμού

Οικονομικοί δείκτες / Economic Indicators		
Δείκτης/ Indicator	Περίοδος/ Period	
Μεταβολή ΑΕΠ/ GDP change	1ο τρίμηνο/ 1st Quarter 2018 (%)	4.1
	2ο τρίμηνο/ 2nd Quarter 2018 (%)	3.9
	2017 (%)	4.2
	2018 (Εκτίμηση/ Projection) (%)	4.0
Ανεργία/ Unemployment	Αυγ. 2017/ Aug 2017 (%)	10.5
	Αυγ. 2018/ Aug 2018 (%)	7.5
Πληθωρισμός/ Inflation	Αυγ. 2017/ Aug 2017 (%)	0.5
	Αυγ. 2018/ Aug 2018 (%)	1.7
Δημόσιο χρέος	2018 (δισ ευρώ εκτ./ Bil. Euros pr.)	95.7
	2019 (% ΑΕΠ εκτ./ % GDP pr.)	111.4
Πρωτογενές δημοσιονομικό υπόλοιπο/ Primary government balance	Ιαν-Αυγ 2017/ Jan-Aug 2017 (% ΑΕΠ/ GDP)	4.0
	Ιαν-Αυγ 2018/ Jan- Aug 2018 (%ΑΕΠ/ GDP)	5.1
Πηγές/ Sources Υπουργείο Οικονομικών/ Ministry of Finance		
Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία/ Eurostat		

των μεταρρυθμίσεων, αλλά ως ευκαιρία προώθησής τους. Τονίζεται ότι οι μεταρρυθμίσεις σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης μπορούν να εφαρμοστούν με καλύτερο προγραμματισμό και έχουν σαφώς λιγότερο δυσάρεστες συνέπειες από αυτές που επιβάλλονται εν μέσω κρίσεων. Επιπρόσθετα, το κράτος βρίσκεται σε καλύτερη θέση να παρέχει στήριξη όπου χρειαστεί όπως για παράδειγμα μέσω σχεδίων κοινωνικής στήριξης ή ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας.

Σύνοψη

Σύμφωνα με τους όρους εντολής του Συμβουλίου, που καθορίζονται από το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του, το Συμβούλιο αξιολογώντας τα στοιχεία που είχε ενώπιον του μέχρι τις 10/10/2018 προχώρησε στις πιο κάτω διαπιστώσεις:

- Το 2017 επιτεύχθηκε/ υπερκαλύφθηκε ο στόχος της Δημοσιονομικής Θέσης, 0% κυκλικά διορθωμένο πρωτογενές υπόλοιπο.
- Οι στόχοι της Δημοσιονομικής Θέσης για το 2018 και 2019, δεδομένου ότι η δημοσιονομική πολιτική της Κυβέρνησης και το μακροοικονομικό περιβάλλον δε θα διαφοροποιηθούν σημαντικά, κρίνονται εφικτοί.
- Παρά την σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους μετά και την πρόσφατη έκδοση κρατικού ομολόγου ύψους 1,5 δις ευρώ, τα υφιστάμενα αποθεματικά, τα αναμενόμενα πρωτογενή πλεονάσματα και ο προβλεπόμενος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης θα επιτρέψουν τη μείωση του δημόσιου χρέους σε βαθμό που θα ικανοποιείται ο σχετικός κανονισμός. Το δημόσιο χρέος δύναται να μειωθεί κάτω του ορίου του 60% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) μέχρι το 2029 με την παραδοχή ότι το σύνολο του πρωτογενούς πλεονάσματος θα διοχετεύεται αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και ότι δε θα υπάρξει ουσιαστική διαφοροποίηση στη δημοσιονομική πολιτική και στο αναμενόμενο μακροοικονομικό περιβάλλον.
- Οι αντίστοιχοι στόχοι και μακροοικονομικές προβλέψεις που συμπεριλαμβάνονται στο ΣΠΔΠ 2019-2021 κρίνονται ως εφικτοί με την επιφύλαξη ότι δεν θα υπάρξει διαφοροποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής της κυβέρνησης όπως ούτε και του εξωτερικού περιβάλλοντος.

Με στόχο τη διασφάλιση της δημοσιονομικής σταθερότητας και τον περιορισμό των κινδύνων όπως και των επιπτώσεων από απρόσμενες εξελίξεις που τυχόν θα επηρεάσουν αρνητικά την οικονομία το Συμβούλιο κρίνει σκόπιμο και αναδεικνύει μέσα από την παρούσα Έκθεση αριθμό κινδύνων και προκλήσεων, όπως και πιθανή αναγκαιότητα διαφοροποίησης της κυβερνητικής προσέγγισης σημαντικών θεμάτων. Στην παρούσα Έκθεση γίνεται αναφορά μεταξύ άλλων:

- Στην ανάγκη προώθησης των μεταρρυθμίσεων μέσω ορθολογιστικών μηχανισμών και αξιόπιστων στοιχείων και μελετών, όπως και στους κινδύνους που προκύπτουν από λανθασμένες διαδικασίες.
- Στην αναγκαιότητα δημιουργίας ενός διάφανου μηχανισμού αξιολόγησης και καθορισμού των απολαβών στη δημόσια υπηρεσία ως μέρους της διαδικασίας για συνολικό εκσυγχρονισμό και βελτίωσης της παραγωγικότητας στο δημόσιο τομέα.
- Στη βελτίωση του Σχεδίου Εστίας που αφορά στην αναγκαιότητα στήριξης ατόμων που αδυνατούν να εξυπηρετήσουν το δανεισμό που έχουν αναλάβει.
- Στην αναγκαιότητα λειτουργίας της οντότητας που θα διαχειρίζεται τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που έχουν παραμείνει στο κράτος με τρόπο που να διασφαλίζει τη μεγιστοποίηση των εισπράξεων από τους δανειζόμενους.
- Στην εξέταση επιλογών δέσμευσης μέρους των κρατικών πλεονασμάτων για τη μελλοντική εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους.
- Στην επιτάχυνση της διαδικασίας ενίσχυσης και εκσυγχρονισμού της εποπτεία του συνταξιοδοτικού τομέα όπως και των μεταρρυθμίσεων για την ενθάρρυνση της αποταμίευσης με στόχο τη διασφάλιση της συνταξιοδοτικής επάρκειας.
- Στην αναγκαιότητα αντιμετώπισης των προκλήσεων της CYTA.

Θεσμικό δημοσιονομικό πλαίσιο

Τα καλύτερα των προβλεπόμενων δημοσιονομικά αποτελέσματα, που κυρίως οφείλονται στο θετικό μακροοικονομικό περιβάλλον κρίνεται ότι οδηγούν στην ικανοποίηση των κανονισμών που καθορίζονται στο εθνικό και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και ιδιαίτερα του Μεσοπρόθεσμου Δημοσιονομικού Στόχου (ΜΔΣ).

Η απουσία ενός ορθολογιστικού μηχανισμού καθορισμού απολαβών και ανέλιξης στο δημόσιο τομέα και η αύξηση όπως και ικανοποίηση αιτημάτων από οργανωμένα σύνολα κατά τα τελευταία χρόνια εντείνει τις ανησυχίες για την αύξηση των κρατικών δαπανών. Ανάλογες ανησυχίες έχουν εκφραστεί και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα πλαίσια αξιολόγησης του Προγράμματος Σταθερότητας 2018-2021¹. Συγκεκριμένα κατά την εξέταση του «Κριτηρίου Αναφοράς Δαπανών» (Expenditure Benchmark criterion) αναφέρεται πως «οι εξελίξεις στις δαπάνες θα πρέπει να παρακολουθούνται προσεκτικά, ειδικότερα ενόψει των κινδύνων που αφορούν τη διατήρηση και μελλοντικά των υφιστάμενων ισχυρών εσόδων με στόχο τη διασφάλιση της τήρησης δημοσιονομικής σταθερότητας εντός των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης».

Η ώθηση της οικονομικής δραστηριότητας και κατ' επέκταση των δημοσίων εσόδων λόγω του σχεδίου «Κατ' εξαίρεση πολιτογράφηση επενδυτών στην Κύπρο»² δεν μπορεί να θεωρείται διατηρήσιμη. Η δημιουργία μόνιμων δαπανών με την υπόθεση ότι τα άμεσα και έμμεσα έσοδα από τον τομέα θα είναι επίσης μόνιμα θα δημιουργήσει κινδύνους δημοσιονομικού εκτροχιασμού και πιθανόν παραβίαση του «Κριτηρίου Αναφοράς Δαπανών». Επιπρόσθετα η παρατεταμένη ενίσχυση του τομέα θα έχει αρνητικές επιπτώσεις σε άλλους τομείς της οικονομίας επιδεινώνοντας την ανταγωνιστικότητα τους. Επισημάνσεις για τους κινδύνους έχουν γίνει πρόσφατα σε εκθέσεις για την Κύπρο από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο³ «μια μεγάλη εξάρτηση στο σχέδιο πολιτογράφηση για επένδυση με στόχο την ώθηση της ανάπτυξης θα δημιουργήσει κινδύνους για τη διατηρησιμότητα της» και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁴ «η επικέντρωση των επενδύσεων στους τομείς των κατασκευών και μηχανημάτων μεταφοράς (κυρίως εγγραφές πλοίων) ρίχνουν σκιές στο μέγεθος της θετικής επίδρασης στο δυναμικό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης μέσο-μακροπρόθεσμα».

Παρά την σημαντική αύξηση στο δημόσιο χρέος που προήλθε από την ανάγκη στήριξης της Κυπριακής Συνεργατικής Τράπεζας, τα πρωτογενή πλεονάσματα επιτρέπουν την ικανοποιητική μείωση του στο μέλλον και την τήρηση του σχετικού κανονισμού.

Λόγω του ύψους του δημόσιου αλλά και του ιδιωτικού χρέους, όπως και των κινδύνων που αντιμετωπίζει η Κυπριακή οικονομία, το Συμβούλιο είναι της άποψης ότι θα πρέπει να εξεταστεί η δημιουργία ενός μηχανισμού δέσμευσης μέρους των ψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων που καταγράφονται και αναμένονται να συνεχιστούν. Ένας τέτοιος μηχανισμός θα μπορούσε να είχε τη μορφή ενός ταμείου παρακατάθεσης τοκοχρεολυσίων (Sinking fund) ή η συμπερίληψη στη νομοθεσία ενός αυστηρότερου κανονισμού για το δημόσιο χρέος, που θα διασφαλίζουν την μελλοντική εξυπηρέτησή του. Αν και τέτοιοι μηχανισμοί δεν θα λαμβάνονται υπόψη για την τήρηση του υφιστάμενου κανόνα που αφορά

¹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/13_cy_sp_assessment_0.pdf

² <http://www.moi.gov.cy/moi/CRMD/crmd.nsf/All/D7849CF11A3ABADDC2257D2C00441B07?OpenDocument>

³ <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/10/05/mcs10518-cyprus-staff-concluding-statement-of-the-2018-article-iv-mission>

⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/13_cy_sp_assessment_0.pdf

το δημόσιο χρέος, θα αποτελούν έμπρακτη απόδειξη της δέσμευσης της Κύπρου για δημοσιονομική πειθαρχία με θετικό αντίκτυπο στην αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας και στο κόστος χρηματοδότησης της κυβέρνησης αλλά και της οικονομίας γενικότερα. Επιπλέον θα βελτιώσει την ελκυστικότητα της χώρας ως επενδυτικό προορισμό. Μια τέτοια εξέλιξη θα συνάδει και με τις υποδείξεις Ευρωπαίων αξιωματούχων οι οποίοι κάνει έκκληση στα κράτη μέλη της ΕΕ ιδιαίτερα αυτών με υψηλό δημόσιο χρέος για τη δημιουργία αποθεματικών προς αντιμετώπιση απρόβλεπτων κινδύνων.

Συμμόρφωση με Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Στόχο

Ο Μεσοπρόθεσμος Δημοσιονομικός Στόχος (ΜΔΣ) για την Κύπρο, το διαρθρωτικό δημοσιονομικό υπόλοιπο, καθορίστηκε στο Πρόγραμμα Σταθερότητας 2018-2021⁵, στο 0% του ΑΕΠ για το 2019, στο ίδιο επίπεδο με το 2018. Ο ΜΔΣ εξακολουθεί να είναι πιο αυστηρός από το -0,5% του ΑΕΠ που προνοείται από το εθνικό και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.

Ο ΜΔΣ στόχος για το 2017 έχει επιτευχθεί, ενώ δεν αναμένεται απόκλιση κατά την τρέχουσα διετία, παρά την διεύρυνση του παραγωγικού κενού (βλέπε σχετικό Πίνακα 1). Στην ίδια διαπίστωση προχώρησε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Μάιο του 2018 κατά την αξιολόγηση του Προγράμματος Σταθερότητας της Κύπρου 2018-2021⁶. Σύμφωνα με την εν λόγω αξιολόγηση το διαρθρωτικό υπόλοιπο της Κύπρου το 2017 ανήλθε στο 1,8% του ΑΕΠ, ενώ την διετία 2018-2019 εκτιμάται ότι θα μειωθεί στο 0,8% και 0,5% του ΑΕΠ αντίστοιχα.

Πίνακας 1

Παραγωγικό κενό/ Output gap							
		2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ/ GDP growth rate	ΠΣ 2018-21/ SP 2018-21	3.4	3.9	3.8	3.6	3.2	3.0
	Αξιολόγηση από ΕΕ/ EC Assessment		3.9	3.6	3.3		
Δυναμικός ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ/ Potential GDP growth	ΠΣ 2018-21/ SP 2018-21	0.5	1.9	2.5	3.1	3.2	3.2
	Αξιολόγηση από ΕΕ/ EC Assessment		2.3	2.4	2.4		
Παραγωγικό κενό/ Output gap	ΠΣ 2018-21/ SP 2018-21	-0.9	1.1	2.4	2.9	2.9	2.8
	Αξιολόγηση από ΕΕ/ EC Assessment		0.7	2.3	3.3		
Πηγή/ Source							
ΠΣ 2018-21/ SP 2018-21	http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/201805/402/docs/stability_programme_2018_2021_final.pdf						
Αξιολόγηση από ΕΕ/ EC Assessment	https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/13_cy_sp_assessment_0.pdf						

Οι πρόσφατες θετικές αναθεωρήσεις του ΑΕΠ από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία για την τελευταία τριετία εξηγούν σε μεγάλο βαθμό τις θετικότερες των αναμενόμενων δημοσιονομικές επιδόσεις και την υπερκάλυψη των στόχων που έχουν τεθεί, όπως και την ικανοποίηση των δημοσιονομικών κανόνων.

⁵ http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/201805/402/docs/stability_programme_2018_2021_final.pdf

⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/13_cy_sp_assessment_0.pdf

Βάσει των μέχρι σήμερα δημοσιονομικών αποτελεσμάτων, τα στοιχεία αφορούν μέχρι και τον Αύγουστο του 2018 (βλέπε σχετικό Πίνακα 2), δε φαίνεται να υπάρχει κίνδυνος μη κάλυψης του ΜΔΣ και για φέτος. Λαμβάνοντας υπόψη τα μέτρα και τις πολιτικές που αποτυπώνονται στον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2019, και θεωρώντας ότι δε θα υπάρξει σημαντική επιδείνωση στο γενικό μακροοικονομικό περιβάλλον, δεν αναμένεται απόκλιση από το ΜΔΣ για το 2019. Σύμφωνα με τα δημοσιονομικά αποτελέσματα για τους πρώτους οκτώ μήνες του 2018, όπου το υπόλοιπο της Γενικής Κυβέρνησης ξεπέρασε το 3,5% του ΑΕΠ και το πρωτογενές υπόλοιπο το 5,0% και έχοντας υπόψη ότι το παραγωγικό κενό της οικονομίας βρίσκεται μεταξύ του 2,9% και 3,3%, οι ΜΔΣ τόσο για το 2018 όσο και για το 2019 εκτιμάται ότι θα καλυφθούν.

Πίνακας 2

Δημοσιονομικό υπόλοιπο Γενικής Κυβέρνησης							
Περίοδος : Ιανουάριος - Αύγουστος	2016	2017	2018	Μεταβολή		Μεταβολή	
	Εκατ. €			Εκατ. €	%	Εκατ. €	%
Συνολικά έσοδα	4,118.2	4,643.7	4,952.5	525.5	12.8	308.8	6.2
Τρέχοντα έσοδα	4,094.2	4,611.8	4,891.3	517.6	12.6	279.5	5.7
Άμεσοι φόροι	1,245.8	1,419.4	1,486.8	173.6	13.9	67.4	4.5
Έμμεσοι φόροι	1,651.8	1,865.2	2,072.7	213.4	12.9	207.5	10.0
εκ των οποίων ΦΠΑ	962.4	1,119.5	1,305.2	157.1	16.3	185.7	14.2
Συνεισφορές κοινωνικών ασφαλίσεων	682.5	756.9	840.0	74.4	10.9	83.1	9.9
Μη φορολογικά έσοδα	514.0	570.3	491.8	56.3	11.0	-78.5	-16.0
Παροχές	24.0	31.9	61.2	7.9	32.9	29.3	47.9
Συνολικές δαπάνες	4,155.8	4,237.0	4,305.9	81.2	2.0	68.9	1.6
Τρέχουσες δαπάνες	4,017.6	4,105.2	4,184.0	87.6	2.2	78.8	1.9
Μισθολόγιο	1,049.8	1,084.1	1,127.9	34.3	3.3	43.8	3.9
Υπηρεσίες και προϊόντα	229.1	254.7	279.5	25.6	11.2	24.8	8.9
Επιδότησεις	79.5	45.5	48.2	-34.0	-42.8	2.7	5.6
Πληρωμές κοινωνικών ασφαλίσεων	996.6	1,005.3	1,032.5	8.7	0.9	27.2	2.6
Συντάξεις	349.4	361.4	368.3	12.0	3.4	6.9	1.9
Κοινωνικές συντάξεις	42.3	43.3	43.9	1.0	2.4	0.6	1.4
Τρέχουσες μεταβιβάσεις	930.2	912.4	942.0	-17.8	-1.9	29.6	3.1
Άλλες δαπάνες	13.7	13.8	21.1	0.1	0.7	7.3	34.6
Πληρωμές τόκων	326.9	384.7	320.6	57.8	17.7	-64.1	-20.0
Επενδυτικές δαπάνες	138.2	131.8	121.9	-6.4	-4.6	-9.9	-8.1
Διορθώσεις	49.7	26.8	85.9	-22.9		59.1	
Γενικό υπόλοιπο Γενικής Κυβέρνησης	12.1	433.5	732.5	421.4		299.0	
Πρωτογενές υπόλοιπο Γενικής Κυβέρνησης	336.0	774.5	1,056.7	438.5		282.2	

Πηγή: Υπ. Οικονομικών PUB_FIN-FISCAL_DEVELOP-M-AUG17 & 18

Σε ανάλογα συμπεράσματα με το προαναφερθέντα οδηγεί και ο Πίνακας που αξιολογεί το διαχρονικό ποσοστό υλοποίησης του προϋπολογισμού (βλέπε σχετικό Πίνακα 3).

Πίνακας 3

Εκτέλεση προϋπολογισμού																
Προϋπολογισμός Γενικής Κυβέρνησης 2018																
σε εκατ. €	2014			2015			2016			2017			2018			** Μέσο ποσοστό εκτέλεσης 2014-17
	1ο εξάμηνο	Έτος		1ο εξάμηνο	%	Έτος	1ο εξάμηνο	%	Έτος	1ο εξάμηνο	%	Έτος	1ο εξάμηνο	%	Έτος	%
	Πραγμ.	Πραγμ.		Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	Πραγμ.	ΣΠΔΠ 21
ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	3,460.5	6,953.2	49.8	3,164.8	6,917.0	45.8	3,107.3	7,019.4	44.3	3,349.1	7,633.0	43.9	3,604.3	7,190.0	50.1	45.5
Φόροι παραγωγής και εισοδήματος	1,295.8	2,592.9	50.0	1,223.1	2,601.2	47.0	1,234.8	2,732.8	45.2	1,391.4	3,041.0	45.8	1,567.4	3,013.6	52.0	46.7
Τρέχον φόροι στο εισόδημα και πλούτο	988.8	1,812.1	54.6	669.4	1,761.0	38.0	681.6	1,755.2	38.8	662.3	1,842.0	36.0	723.9	1,702.1	42.5	40.7
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	760.9	1,444.6	52.7	724.9	1,482.9	48.9	752.8	1,537.5	49.0	821.0	1,707.0	48.1	893.3	1,662.9	53.7	49.3
Άλλα έσοδα	415.0	1,103.6	37.6	547.4	1,071.9	51.1	438.1	993.9	44.1	474.4	1,043.0	45.5	419.7	811.4	51.7	44.7
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	3,265.3	6,994.4	46.7	3,187.8	6,950.9	45.9	3,149.7	6,955.0	45.3	3,284.6	7,289.0	45.1	3,335.8	7,155.1	46.6	45.6
Συνολικές τρέχουσες δαπάνες εκ των οποίων	3,095.4	6,423.0	48.2	3,012.2	6,460.7	46.6	3,003.7	6,419.8	46.8	3,120.6	6,801.0	45.9	3,175.4	6,640.0	47.8	46.7
a. Ενδιάμεση κατανάλωση	295.0	646.9	45.6	284.2	683.6	41.6	256.1	645.5	39.7	298.4	719.0	41.5	305.2	712.7	42.8	42.0
b. Αμοιβές υπαλλήλων	1,069.8	2,336.5	45.8	1,065.5	2,266.7	47.0	1,035.3	2,256.0	45.9	1,078.4	2,350.0	45.9	1,105.6	2,349.2	47.1	46.1
c. Κοινωνικές παροχές	1,203.1	2,464.7	48.8	1,174.7	2,463.4	47.7	1,242.8	2,558.1	48.6	1,276.3	2,612.0	48.9	1,310.0	2,614.2	50.1	48.6
d. Κοινωνικές παροχές σε είδος	1.5	4.2	35.7	2.4	4.4	54.5	1.4	5.1	27.5	3.0	6.0	50.0	3.3	10.0	33.0	43.5
e. Τόκοι	301.2	495.7	60.8	235.2	507.8	46.3	219.0	464.7	47.1	223.0	501.0	44.5	201.6	473.1	42.6	48.6
f. Επιδοτήσεις	42.0	79.6	52.8	43.0	71.5	60.1	47.6	97.2	49.0	18.5	55.0	33.6	20.1	95.0	21.2	45.8
g. Άλλες τρέχουσες δαπάνες	182.8	395.4	46.2	207.2	463.3	44.7	201.5	393.2	51.2	223.0	558.0	40.0	229.6	385.8	59.5	44.4
Σύνολο δαπανών κεφαλαίου	169.9	571.4	29.7	175.6	490.2	35.8	146.0	535.2	27.3	164.0	488.0	33.6	160.4	515.1	31.1	32.0
Υπόλοιπο Γενικής Κυβέρνησης (ESA2010)	195.2	-41.2		-23.0	-33.9		-42.4	64.4		64.5	344.0		268.5	34.9		
% ΑΕΠ	1.1	-0.2		-0.1	-0.2		-0.2	0.3		0.3	1.8		1.5	0.2		
Πρωτογενές υπόλοιπο Γενικής Κυβέρνησης	496.4	454.5		212.2	473.9		176.6	529.1		287.5	845.0		470.1	508.0		
% ΑΕΠ	2.9	2.6		1.2	2.7		1.0	2.9		1.5	4.3		2.3	2.4		
Ονομαστικό ΑΕΠ (Στατιστική Υπηρεσία 10/9/18)	17,394			17,746			18,490			19,571			20,760			
Εξααιρουμένων των ποσών κεφαλαιακής ενίσχυσης της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, 1.5 δις ευρώ για το 2014 και 175 εκατ. ευρώ για το 2015.																
** Μέσο ποσοστό εκτέλεσης 2014-2017 (δύο έτη βάρος για το 2017)																

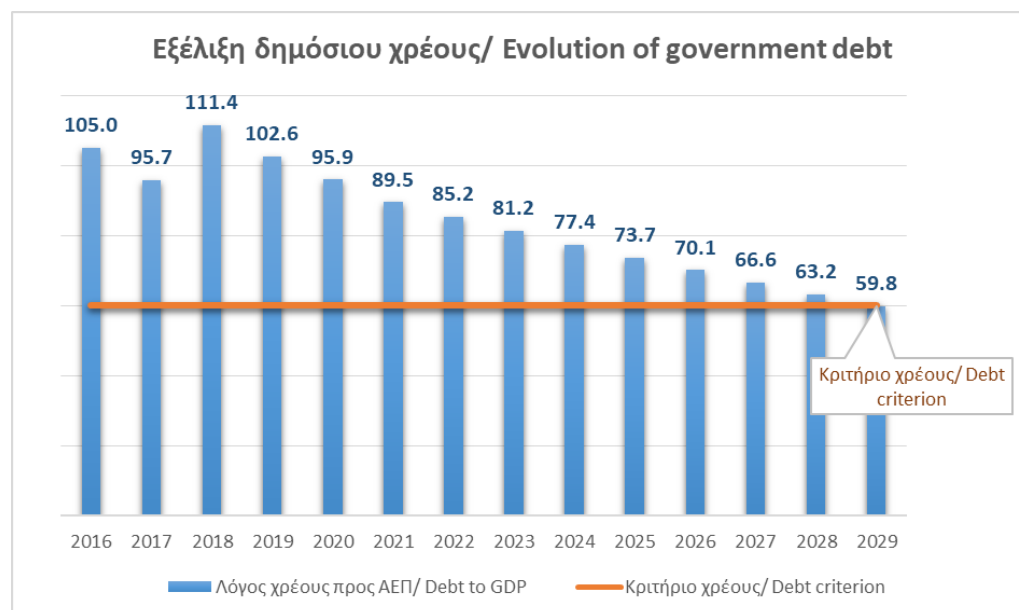
Δημόσιο χρέος

Το δημόσιο χρέος παρά τη σημαντική αύξησή του λόγω της έκδοσης κρατικών ομολόγων για την ενίσχυση της ρευστότητας της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας και της τελευταίας έκδοσης ομολόγου 1,5 δις ευρώ, αναμένεται να ακολουθήσει πτωτική πορεία ικανοποιώντας το σχετικό κανόνα που καθορίζεται στο εθνικό και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.

Συγκεκριμένα, τόσο το Υπουργείο Οικονομικών⁷ όσο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁸ προβλέπουν ότι μέχρι το τέλος του 2018 το δημόσιο χρέος θα ανέλθει στο 105.6% του ΑΕΠ⁹ και στη συνέχεια θα μειώνεται κατά έξι (6) περίπου ποσοστιαίες μονάδες ετησίως. Η εξέλιξη αυτή αιτιολογείται από τη χρησιμοποίηση των πλεονασμάτων για την αποπληρωμή χρέους και από την αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ βάσει του οποίου υπολογίζεται ο δείκτης χρέους.

Όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα και βάσει των στοιχείων και παραδοχών που καταγράφονται στο «Παράρτημα 1: Δημόσιο χρέος», το δημόσιο χρέος αναμένεται να ανέλθει στο 111,4% του ΑΕΠ μετά και την τελευταία έκδοση¹⁰ δεκαετούς ομολόγου ύψους 1,5 δις ευρώ στις 25 Σεπτεμβρίου 2018, και στη συνέχεια θα ακολουθήσει πτωτική πορεία. Με αμετάβλητο το αναμενόμενο μακροοικονομικό και δημοσιονομικό σενάριο και δεδομένου ότι τα πρωτογενή πλεονάσματα θα διοχετεύονται στην εξυπηρέτηση χρέους αυτό αναμένεται να μειωθεί κάτω από το κριτήριο του 60% το 2029 (βλέπε σχετικό Γράφημα 1).

Γράφημα 1

Στοιχεία για Γράφημα 1 στο Παράρτημα 1: Δημόσιο Χρέος

⁷ http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/201805/402/docs/stability_programme_2018_2021_final.pdf

⁸ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/13_cy_sp_assessment_0.pdf

⁹ Στο ποσοστό αυτό 105,6% του ΑΕΠ δεν συμπεριλαμβάνεται η τελευταία έκδοση 1,5 δις ευρώ

¹⁰ http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/201809/435/docs/10etes_emtn_2018.pdf

Δημιουργία αποθεμάτων

Παρά τους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, αυτή παραμένει ευάλωτη, ιδιαίτερα λόγω των γεωπολιτικών εξελίξεων, όπως μιας πιθανής έντασης του υπό εξέλιξη εμπορικού πολέμου. Παράλληλα υπάρχουν εκτιμήσεις ότι είναι θέμα χρόνου η αύξηση των επιτοκίων από τις νομισματικές αρχές και η περεταίρω σύσφιξη της νομισματικής πολιτικής, κάτι που θα επηρεάσει κράτη με υψηλό δανεισμό, όπως η Κύπρος.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια ο Αντιπρόεδρος της ευρωπαϊκής Επιτροπής Βλάντις Ντομπρόβσκις αναφερόμενος στα χαμηλά επιτόκια είπε ότι «μέχρι σήμερα λειτουργούμε σε ένα περιβάλλον χαμηλών επιτοκίων και η νομισματική πολιτική είναι πολύ χαλαρή. Άρα το ερώτημα είναι πως θα γίνει ομαλή προσαρμογή και πως θα μετριαστεί η αρνητική επίδραση από μια εξομάλυνση της πολιτικής στον χρηματοοικονομικό τομέα και στην οικονομία»¹¹. Στη συνέχεια χαρακτήρισε τη δημιουργία αποθεμάτων ως «την πρώτη γραμμή άμυνας»¹².

Ο πρώτος Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δημοσιονομικού Συμβουλίου Δρ. Νίελς Τίγκεσεν κατά την παρουσίαση της αξιολόγησης της δημοσιονομικής θέσης της ευρωζώνης για το 2019 τόνισε ότι «η Ευρωζώνη απολαμβάνει μια ευρεία οικονομική ανάπτυξη και οι τρέχουσες συνθήκες προσφέρουν την ευκαιρία δημιουργίας δημοσιονομικών αποθεμάτων» καλώντας ιδιαίτερα τις χώρες με ψηλό δανεισμό να μην προχωρήσουν σε δημοσιονομική χαλάρωση.

Με στόχο τη διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και τη διασφάλιση της μελλοντικής εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, το Συμβούλιο κρίνει σκόπιμο να εξεταστεί, σε πολιτικό πρώτα επίπεδο, η δημιουργία μηχανισμού που θα δεσμεύει ένα μέρος του υφιστάμενου αποθεματικού και ενός μέρους των πρωτογενών πλεονασμάτων για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους. Μια τέτοια πολιτική θα δημιουργήσει θετικό κλίμα απέναντι στην εικόνα της Κύπρου όσον αφορά την διασφάλιση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, έχοντας θετική επίδραση, στις αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας, στο κόστος δανεισμού τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα και στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Μεταξύ των επιλογών είναι:

- Η δημιουργία ενός ειδικού ταμείου παρακατάθεσης τοκοχρεολυσίων (Sinking fund). Ανάλογο ταμείο είχε συσταθεί στην Κύπρο και χρησιμοποιήθηκε για τη μείωση του δημόσιου χρέους πριν την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωζώνη. Ο καθηγητής Richard M. Salsman το 2017, στο βιβλίο «The Political Economy of Public Debt, Three Centuries of Theory and Evidence»¹³ αναφέρει ότι τέτοια ταμεία «επιτρέπουν στα κράτη να δανείζονται περισσότερα με χαμηλότερα επιτόκια χωρίς οικονομική καταπίεση ή τις ανορθόδοξες πολιτικές των κεντρικών τραπεζών». Ο καθηγητής Richard Sylla το 2007 στο βιβλίο του «Alexander Hamilton Central Banker and Financial Crisis Manager»¹⁴ εξηγεί ότι το 1790 η δημιουργία ενός τέτοιου ταμείου «καθυσύχασε του επενδυτές αναδεικνύοντας τη δέσμευση της κυβέρνησης των ΗΠΑ να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της».
- Η δημιουργία ενός αυστηρότερου από τον αντίστοιχο γενικό κανόνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κανόνα για το δημόσιο χρέος. Σήμερα η Τσεχία καθορίζει στην εθνική της νομοθεσία ως μέγιστο όριο δημόσιου χρέους το 55% του ΑΕΠ, το οποίο υπολογίζεται ως το συνολικό χρέος μείον των δεσμευμένων μετρητών για αποπληρωμή χρέους.

¹¹ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-18-5716_en.htm

¹² http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-18-5704_en.htm

¹³ <https://www.elgaronline.com/view/9781785363375/chapter01.xhtml>

¹⁴ https://www.moaf.org/exhibits/checks_balances/george-washington/materials/Hamilton_Central_Banker.pdf

Προκλήσεις λόγω υψηλού χρέους

Το Συμβούλιο αναγνωρίζοντας την σημασία της ορθής και έγκαιρης αξιολόγησης των κινδύνων που προκύπτουν από το πολύ ψηλό δημόσιο χρέος προχώρησε σε συνεργασία με τους καθηγητές Αντρέα Κονσίλιο του Πανεπιστημίου του Παλέρμο- Ιταλίας και Σταύρο Ζένιο του Πανεπιστημίου Κύπρου. Οι δύο καθηγητές αναπτύσσουν μοντέλο που σκοπό έχει να εντοπίζει τους κινδύνους κρατικού χρέους. Η ομάδα των καθηγητών έχει ετοιμάσει προκαταρκτική μελέτη που αφορά την Κύπρο με τίτλο «Sovereign Debt Vulnerabilities Analysis for Cyprus». Ταυτόχρονα γίνεται προσπάθεια συλλογής στοιχείων και από άλλα ανεξάρτητα δημοσιονομικά συμβούλια της ΕΕ για άλλες χώρες με σκοπό την επέκταση της μελέτης και σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ.

Τα προκαταρκτικά αποτελέσματα της μελέτης που αφορούν την πρώτη αξιολόγηση της πορείας του δημόσιου χρέους επιβεβαιώνουν ότι βάσει του αναμενόμενου μακροοικονομικού περιβάλλοντος δεν αναμένεται να υπάρχουν προβλήματα στη εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, δηλαδή στην κάλυψη των μικτών χρηματοδοτικών αναγκών. Εξηγούν όμως, ότι λόγω του ύψους του δημόσιου χρέους και κατ' επέκταση των ψηλών μικτών χρηματοδοτικών αναγκών σε περίπτωση που ο μεσοπρόθεσμος μέσος ρυθμός αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ μειωθεί σημαντικά από το 4,5% που προβλέπεται σήμερα στο 2,0% τότε υπάρχει σημαντική πιθανότητα η Κύπρος να έχει δυσκολίες εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους.

Πιστοληπτική ικανότητα

Πρόσφατα ο Οίκος Αξιολόγησης, Standard & Poor's, αναβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της Κύπρου σε επενδυτική βαθμίδα (βλέπε σχετικό Πίνακα 4).

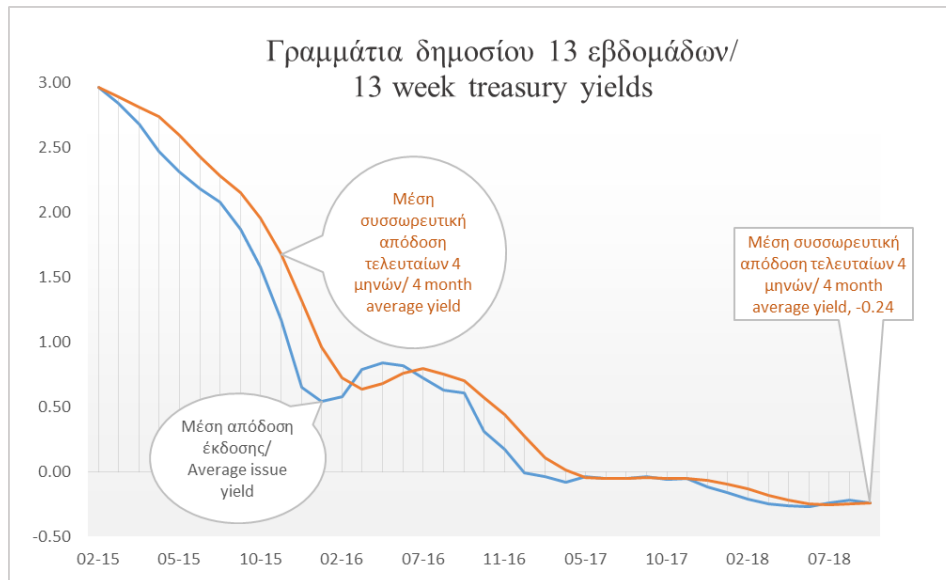
Πίνακας 4

Οίκος Αξιολόγησης	Μακροπρόθεσμο Χρέος	Βραχυπρόθεσμο Χρέος	Προοπτική	Τελευταία ημερ. αξιολόγησης
DBRS	BB	R-4	Θετική	25-05-2018
Fitch	BB+	B	Θετική	20-04-2018
Moody's	Ba3	NP	Θετική	28-07-2017
Standard & Poor's	BBB	A-3	Θετική	14-09-2018

Όπως αναφέρεται στο έγγραφο του οίκου, η υπερκάλυψη των δημοσιονομικών στόχων, οι προβλέψεις για συνέχιση του ψηλού ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και οι εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό τομέα που αφορούν τη Συνεργατική Κυπριακή Τράπεζα, ήταν οι βασικοί λόγοι της αναβάθμισης όπως και της αποκλιμάκωσης των επιτοκίων (βλέπε Γράφημα 2).

Παρά την πιο πάνω αναβάθμιση, τρεις οίκοι αξιολόγησης διατηρούν την Κύπρο σε μη επενδυτική βαθμίδα και όλοι αναδεικνύουν τους σημαντικούς κινδύνους και προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κυπριακή οικονομία, όπως το ψηλό ιδιωτικό και δημόσιο χρέος, το ψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων και τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα.

Γράφημα 2

Το Συμβούλιο θεωρεί ότι οι κίνδυνοι που υφίστανται καθιστούν αναγκαία, την άμεση και όσο το δυνατό μεγαλύτερη μείωση του ποσοστού του δημόσιου χρέους. Μια τέτοια εξέλιξη θα έχει θετική επίδραση στην οικονομία μέσω της ισχυροποίησης της αξιοπιστίας της Κύπρου και της μείωσης του κόστους δανεισμού. Ταυτόχρονα, θα φέρει την Κυπριακή οικονομία σε καλύτερη θέση για την αντιμετώπιση και το μετριασμό των επιπτώσεων από την πραγματοποίηση των οποιωνδήποτε, προβλεπόμενων και απρόβλεπτων κινδύνων που θα παρουσιαστούν.

Μεταρρυθμίσεις και ανταγωνιστικότητα

Το βελτιωμένο σε σχέση με το 2013 μακροοικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί η Κυπριακή οικονομία, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες και επιτρέπει την υλοποίηση των αναγκαιών μεταρρυθμίσεων, βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα της χώρας, η οποία παραμένει σε χαμηλά επίπεδα ενώ η οικονομία βρίσκεται αντιμέτωπη με σημαντικές προκλήσεις. Η επίτευξη ψηλότερων των αναμενόμενων ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και δημοσιονομικών πλεονασμάτων, έχει δημιουργήσει κλίμα υποβολής απαιτήσεων από οργανωμένα σύνολα, ενώ ταυτόχρονα προβάλλονται και δημιουργούνται εμπόδια στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κυπριακή οικονομία αναδεικνύονται επανειλημμένα και από τις σχετικές έρευνες διαφόρων οργανισμών. Συγκεκριμένα:

- Σύμφωνα με τον τελευταίο πίνακα - Αξιολόγηση¹⁵ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ετοιμάζεται κατά τη Διαδικασία Μακροοικονομικών Ανισορροπιών η Κύπρος έχει το μεγαλύτερο αριθμό αρνητικών ενδείξεων, σε 7 από τους 14 δείκτες, για πιθανές ανισορροπίες. Στις εκθέσεις της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχωρεί διαχρονικά σε συστάσεις για μεταρρυθμίσεις που έχουν στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Κυπριακής οικονομίας.
- Η Κύπρος, παρά τη βελτίωση που καταγράφηκε τον τελευταίο χρόνο στο δείκτη ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ¹⁶ παραμένει και για το 2017-2018 σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Παρόλο που η Κύπρος ανέβηκε από την 83^η στην 64^η θέση στην κατάταξη, παραμένει ως η χώρα με τη δεύτερη χαμηλότερη βαθμολογία ανταγωνιστικότητας στην ΕΕ, πάνω μόνο από την Ελλάδα. Η βελτίωση εν μέρει οφείλεται στο καλύτερο μακροοικονομικό περιβάλλον, ενώ συνεχίζεται η επιδείνωση στους τομείς της παιδείας και της υγείας. Σύμφωνα με την έκθεση, παρουσιάζονται σοβαρά προβλήματα στην εξεύρεση χρηματοδότησης. Αυτό ήταν αναμενόμενο λόγω των προκλήσεων που αντιμετώπιζε και αντιμετωπίζει το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Με τις πρόσφατες εξελίξεις σε αυτό, την απορρόφηση Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας από την Ελληνική Τράπεζα, την πώληση χαρτοφυλακίου μη εξυπηρετούμενων δανείων από την Τράπεζα Κύπρου και τη βελτίωση στο θεσμικό πλαίσιο εκποιήσεων, αναμένεται να υπάρξει βελτίωση από τη φετινή χρονιά. Όμως παραμένουν τα προβλήματα της γραφειοκρατίας, της ανεπάρκειας στη δυνατότητα καινοτομίας, της διαφθοράς, της ανελαστικότητας στην αγορά εργασίας και άλλα.
- Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας, «Doing Business Report 2018»¹⁷ η Κύπρος βρίσκεται στην 53^η θέση ανάμεσα σε 190 χώρες παγκοσμίως. Όσον αφορά στις χώρες της ΕΕ βρίσκεται ψηλότερα μόνο από την Ελλάδα και τη Μάλτα. Το 2018 η βαθμολογία της Κύπρου επιδεινώθηκε οριακά. Βασικότεροι προβληματικοί δείκτες παραμένουν η καθυστέρηση στην έκδοση αδειών οικοδομής και στην εγγραφή της ιδιοκτησίας, όπως και η πρόσβαση σε πιστωτικές σε διευκολύνσεις.

¹⁵ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-cyprus-en.pdf>

¹⁶ <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017->

<2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

¹⁷ <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>

- Όσον αφορά στην διαφθορά, σύμφωνα με τον Οργανισμό Διεθνή Διαφάνεια¹⁸, το 2017 η Κύπρος είχε οριακή βελτίωση από την 57^η στην 55^η θέση παγκοσμίως. Η Κύπρος κατατάσσεται στην 21^η από τις 31 χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Όλα τα πιο πάνω καταδεικνύουν την αναγκαιότητα επιτάχυνσης της προσπάθειας για μεταρρυθμίσεις. **Το Συμβούλιο επικροτεί τη διαδικασία μεταρρυθμίσεων που προωθείται στον τομέα της δικαιοσύνης.** Στο συγκεκριμένο τομέα έχει ετοιμαστεί από Ιρλανδούς

FUNCTIONAL REVIEW OF THE COURTS SYSTEM OF CYPRUS

Technical Assistance Project 2017/2018
IPA, Ireland

Supported by the Structural Reform Support Service
(SRSS) of the European Commission

March 2018

εμπειρογνώμονες με τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μια ολοκληρωμένη μελέτη με τίτλο «Λειτουργική αναθεώρηση του δικαστικού συστήματος της Κύπρου» (Functional review of the courts system of Cyprus). Βάσει αυτής της μελέτης προωθούνται οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια το Συμβούλιο επισημαίνει την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός ορθολογιστικού μηχανισμού αξιολόγησης και καθορισμού αμοιβών για το σύνολο των θέσεων στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα. Αντί αυτού, είναι ανησυχητικό το φαινόμενο της προώθησης μεταρρυθμίσεων ή και μεταβολής των απολαβών και άλλων συνθηκών απασχόλησης χωρίς την προηγούμενη διεξαγωγή ολοκληρωμένων και

επιστημονικά καταρτισμένων μελετών, ακόμη και στους πολύ σημαντικούς τομείς της παιδείας και υγείας. Το αποτέλεσμα είναι ο δυσμενής επηρεασμός των δημοσίων οικονομικών όπως και η προσπάθεια για μεταρρύθμιση να μην επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα για το σύνολο της κοινωνίας.

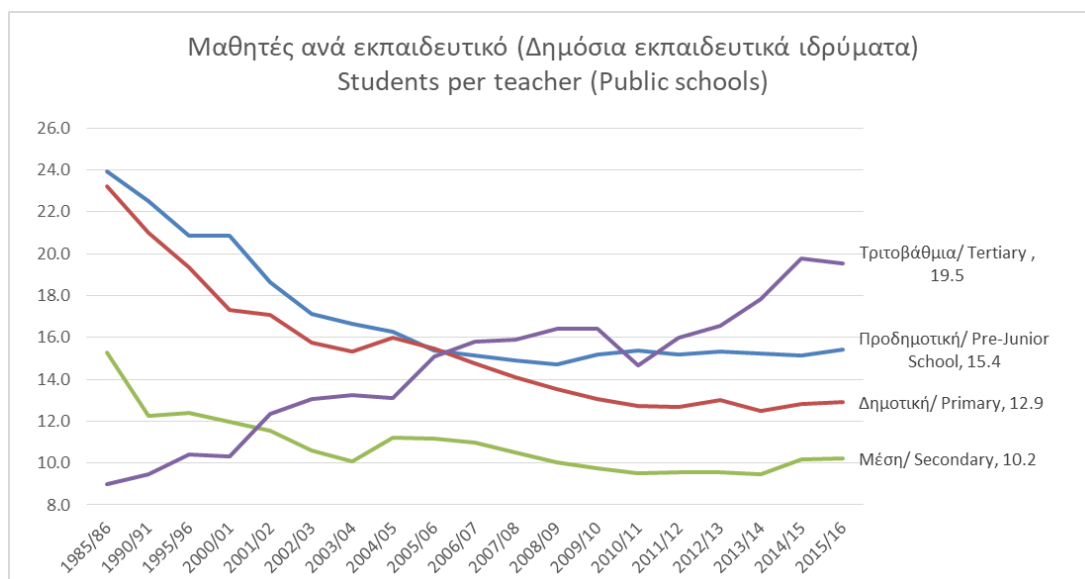
Παιδεία

Πιο κάτω παρατίθενται στοιχεία που αφορούν τον τομέα της παιδείας και τα οποία παρουσιάζουν κατά το Συμβούλιο, τον προβληματικό και χωρίς αντικειμενικά στοιχεία διεξάγεται ο έντονος δημόσιος διάλογος το τελευταίο διάστημα. Τονίζεται ότι τα στοιχεία που παρουσιάζονται πιθανόν να χρήζουν επιπλέον ανάλυσης και θα πρέπει να αποτελούν μέρος της ευρύτερης προσπάθειας αξιολόγησης και μεταρρύθμισης του τομέα.

Όπως φαίνεται και στο σχετικό Γράφημα 3 κατά την 30ετία 1986-2016 ο αριθμός των μαθητών ανά εκπαιδευτικό με εξαίρεση την τριτοβάθμια εκπαίδευση μειώθηκε σημαντικά, ενώ δεν υπάρχει ανάλογη βελτίωση στο επίπεδο της επίδοσης, σύμφωνα με τα στοιχεία αξιολόγησης της PISA.

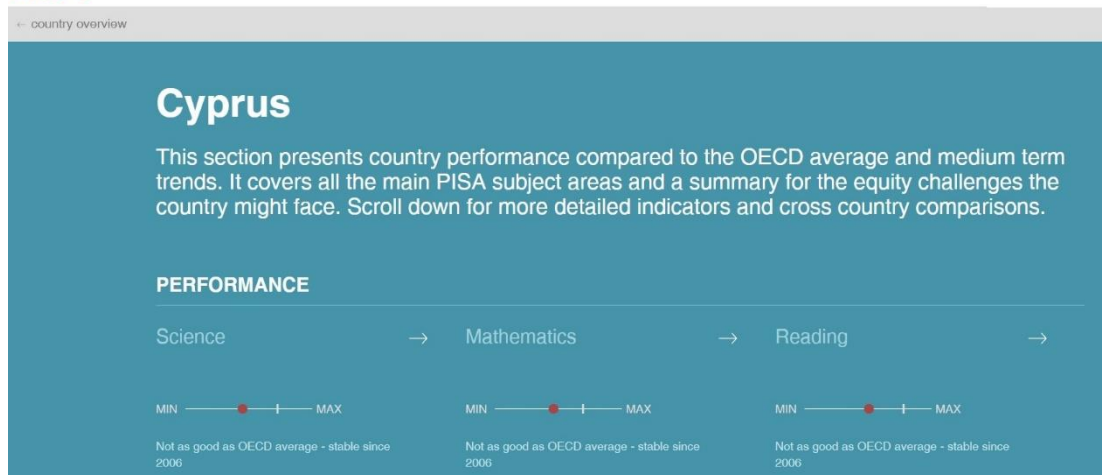
¹⁸ https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017#table

Γράφημα 3 (Στοιχεία στο Παράρτημα 2: Παιδεία)

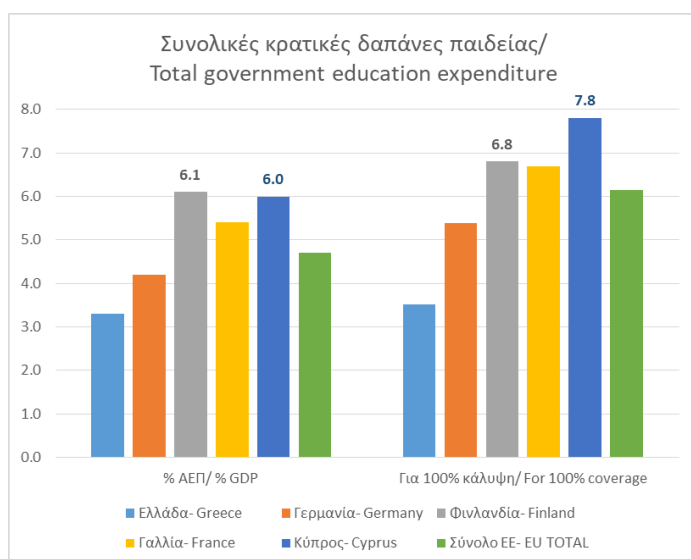
Αντίθετα, παρά την πιο πάνω εξέλιξη και παρόλο που η Κύπρος έχει ένα από τα ψηλότερα ποσοστά δαπανών στον τομέα της παιδείας παγκοσμίως (6,0% του ΑΕΠ) σύμφωνα με τον δείκτη της PISA¹⁹ του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) οι επιδόσεις των μαθητών είναι πολύ χαμηλές.

PISA 2015

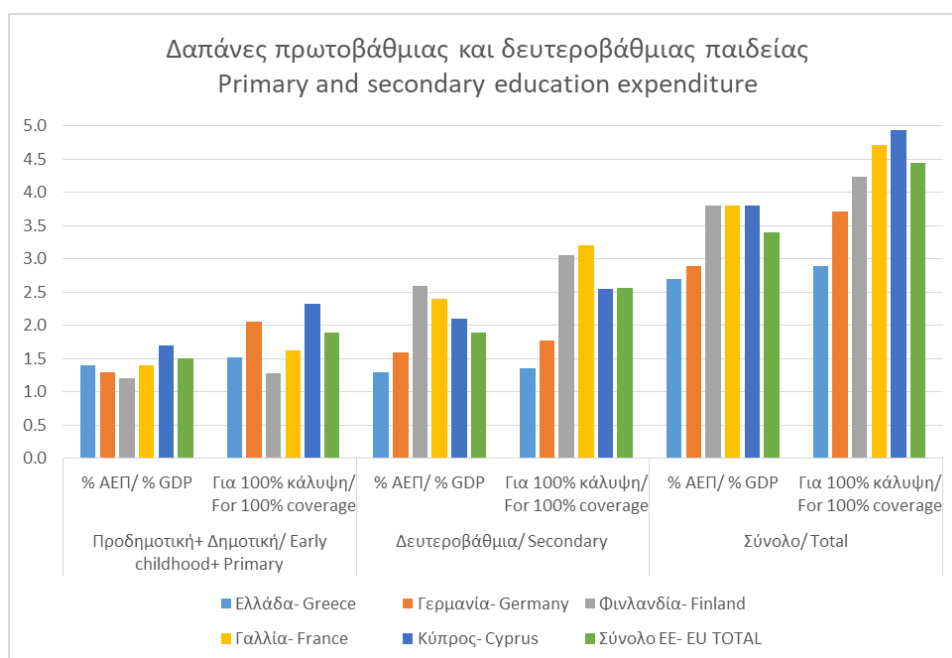

Επιπρόσθετα, όσον αφορά τη σύγκριση του κόστους της παιδείας, η παρουσίαση των συνολικών δαπανών ως ποσοστού επί του ΑΕΠ, από φορείς που συμμετέχουν στο δημόσιο διάλογο, λειτουργεί για διάφορους λόγους παραπλανητικά. Τα συμπεράσματα μπορούν για παράδειγμα να διαφοροποιηθούν σημαντικά όταν η ανάλυση γίνεται για τα επίπεδα παιδείας ή η προσαρμογή των δαπανών αναλόγως του ποσοστού κάλυψης του πληθυσμού. Όπως φαίνεται και στα γραφήματα που ακολουθούν, αν ληφθεί υπόψη το ποσοστό των μαθητών που καλύπτουν οι κρατικές δαπάνες παιδείας τότε το κόστος της παιδείας στην Κύπρο αναλογικά είναι ψηλότερο και από το αντίστοιχο της Φινλανδίας (βλέπε Γράφημα 4).

¹⁹ <http://www.compareyourcountry.org/pisa/country/CYP?lg=en>

Γράφημα 4 (Στοιχεία στο Παράρτημα 2: Παιδεία)

Από το ακόλουθο Γράφημα 5 «Δαπάνες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας παιδείας» φαίνεται ότι το μεγαλύτερο χάσμα βρίσκεται στον τομέα της προ-δημοτικής και δημοτικής εκπαίδευσης.

Γράφημα 5 (Στοιχεία στο Παράρτημα 2: Παιδεία)

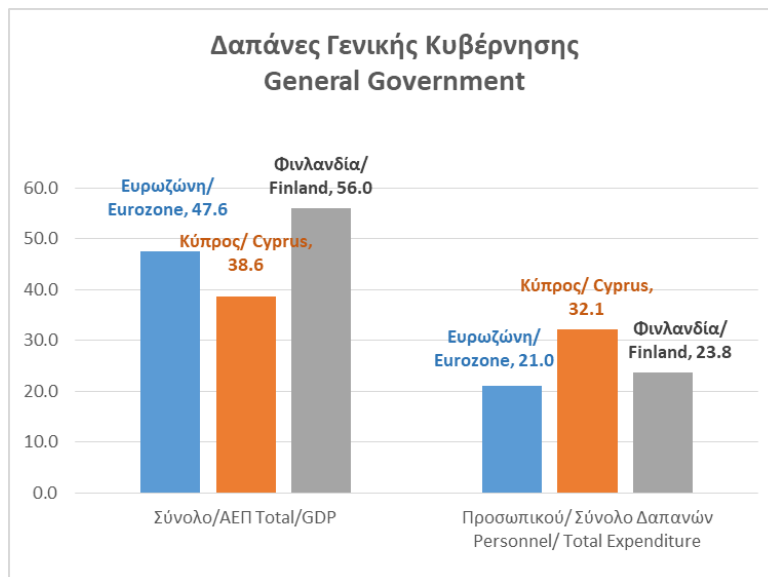
Επίσης ενδεικτικό των λανθασμένων συγκρίσεων που γίνονται αφορά στην επίκληση των στοιχείων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που συμπεριλαμβάνονται στην έκθεση Ευρυδική²⁰ για την αξιολόγηση των αμοιβών των επαγγελματιών στον τομέα της παιδείας. Στις απολαβές αυτές δεν φαίνεται να συμπεριλαμβάνεται το σύνολο των συμβατικών ωφελγημάτων που έχουν οι επαγγελματίες εκπαιδευτικοί. Για παράδειγμα την περίπτωση της Κύπρου το

²⁰ http://eurydice.indire.it/wp-content/uploads/2016/10/teacher_salaries_full-EN.pdf

συνταξιοδοτικό όφελος δεν φαίνεται να συμπεριλαμβάνεται στα στοιχεία, ενώ αυξάνει σημαντικά τις πραγματικές απολαβές των πλείστων εκπαιδευτικών και μπορεί να διαφοροποιήσει σημαντικά το συμπέρασμα για τις συνολικές απολαβές.

Το Συμβούλιο επαναλαμβάνει ότι η μελέτη και η σύγκριση θα πρέπει να γίνει για το σύνολο του δημόσιου τομέα εφόσον ενδείξεις για αντίστοιχες διαφορές φαίνεται να ισχύουν και αλλού. Όπως φαίνεται και στο γράφημα που ακολουθεί, το μέγεθος της κρατικής μηχανής που προσμετράται ως η αναλογία κρατικών δαπανών ως προς το ΑΕΠ δεν είναι συγκριτικά μεγάλο στην Κύπρο σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ, αλλά το ποσοστό του κρατικού μισθολογίου είναι (βλέπε σχετικό Γράφημα 6). Διάφοροι παράγοντες μπορεί να αιτιολογούν αυτή τη διαφορά όπως π.χ. το μικρό μέγεθος και ο τύπος της οικονομίας αλλά αυτό θα πρέπει να καταδειχθεί μέσα από επιστημονικά καταρτισμένες μελέτες και πάντα σε συνάρτηση με το επίπεδο των υπηρεσιών που παρέχονται.

Γράφημα 6 (Στοιχεία στο Παράρτημα 3: Δαπάνες Γενικής Κυβέρνησης)

Χρηματοπιστωτικός τομέας και μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Με την πώληση των τραπεζικών εργασιών της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας προς την Ελληνική Τράπεζα έχει περιοριστεί σημαντικά η έκθεση του κράτους στο χρηματοπιστωτικό τομέα. Επιπρόσθετα η εξέλιξη αυτή, σε συνάρτηση με την πώληση δανειακού χαρτοφυλακίου από την Τράπεζα Κύπρου και την βελτίωση του θεσμικού πλαισίου εκποιήσεων αναμένεται να επιφέρει σημαντική βελτίωση στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Εντούτοις, η άποψη του Συμβουλίου είναι ότι λόγω του ύψους των μη εξυπηρετούμενων δανείων και της σχετικά μικρής προόδου προς την μείωση τους θα ήταν καλό να υπάρχει συνεχής αξιολόγηση του τομέα όπως και του θεσμικού πλαισίου που το καλύπτει. **Το Συμβούλιο θεωρεί ότι η επιτάχυνση των διαδικασιών απονομής δικαιοσύνης και έκδοσης τίτλων ιδιοκτησίας θα συμβάλουν θετικά στην επίλυση του προβλήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων.**

Παράλληλα, τα οποιαδήποτε μέτρα προωθούνται από τα Κράτος και τη Βουλή των Αντιπροσώπων θα πρέπει να αποφεύγουν τη δημιουργία ηθικού κινδύνου και αχρείαστου δημοσιονομικού κόστους.

Υπενθυμίζεται ότι το Συμβούλιο με παρέμβαση του είχε εκφράσει ανησυχίες για τις γενικές πρόνοιες του σχεδίου «Εστία». Συγκεκριμένα στο Ενημερωτικό Δελτίο του Ιουλίου 2018²¹ το Συμβούλιο αναγνώρισε μεν ότι στο αρχικό σχέδιο που στάλθηκε στη Βουλή των Αντιπροσώπων «μεταξύ άλλων στόχος είναι η προστασία ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού» αλλά επεσήμανε δε ότι **«τα κριτήρια που καταγράφονται στην εν λόγω πρόταση θα μπορούσαν να ενισχυθούν στη βάση των κριτηρίων που ισχύουν για άλλα σχέδια κοινωνικής στήριξης. Για παράδειγμα, στη συγκεκριμένη περίπτωση θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό των κριτηρίων τόσο της μέγιστης αξίας της πρώτης κατοικίας που θα εμπίπτει στο σχέδιο όπως και του εισοδήματος, ο αριθμός ατόμων του κάθε νοικοκυριού. Όπως φαίνεται από την Πρόταση, νοικοκυριό με έξι άτομα και αξία οικίας 250 χιλ. ευρώ, χωρίς άλλη περιουσία και με συνολικά εισοδήματα 51 χιλ. ευρώ δεν θα μπορεί να συμμετάσχει στο σχέδιο, ενώ νοικοκυριό με ένα άτομο που διαμένει σε οικία 350 χιλ. ευρώ, με επιπρόσθετα καθαρά περιουσιακά στοιχεία 375 χιλ. ευρώ και με εισοδήματα 50 χιλ. ευρώ θα μπορεί να συμμετάσχει. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να εξεταστεί η διαφοροποίηση του βαθμού ενίσχυσης μέσω του Σχεδίου Εστία αναλόγως του διαθέσιμου εισοδήματος του νοικοκυριού μετά την αφαίρεση και των αναγκαίων δαπανών του νοικοκυριού σε συνάρτηση με το ύψος του δανείου».**

Ανάλογη παρέμβαση για το σχέδιο «Εστία» έγινε πρόσφατα και από τα κλιμάκια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας μετά την πέμπτη αποστολή μεταπρογραμματικής εποπτείας στην Κύπρο²² που αναφέρει ότι «η αποστολή υπογράμμισε ότι ο τελικός σχεδιασμός του προγράμματος ΕΣΤΙΑ θα πρέπει να μετριάσει το ρίσκο του ηθικού κινδύνου (moral hazard) και της άνισης μεταχείρισης. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό τα κριτήρια επιλεξιμότητας να καταστούν αυστηρότερα και να κινηθούν άμεσα οι διαδικασίες κατάσχεσης, σε περίπτωση που προκύψει εκ νέου αθέτηση υποχρεώσεων». Αναφορά στην αναγκαιότητα αυστηρότερων κριτηρίων έκανε στην τελευταία αξιολόγηση και το ΔΝΤ²³ με στόχο την «αποφυγή ηθικού κινδύνου και περαιτέρω αποδυνάμωσης του βαθμού πειθαρχίας στην εξυπηρέτησης» των υποχρεώσεων από τους δανειζόμενους.

Τόσο το Συμβούλιο όσο και τα κλιμάκια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας αναφέρθηκαν στην εναπομένουσα οντότητα της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας η οποία θα διαχειρίζεται τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που δεν μεταφέρθηκαν στην Ελληνική τράπεζα. Το Συμβούλιο τόνισε ότι **«για να μεγιστοποιηθεί ο βαθμός ανάκτησης της κατάθεσης από το δημόσιο, η διαχείριση του οργανισμού θα ήταν ορθό να ανατεθεί σε εξειδικευμένους τεχνοκράτες με μοναδικό στόχο την είσπραξη του μέγιστου δυνατού ποσού από τα οφειλόμενα δάνεια. Βασικοί παράγοντες προς αυτή την προσπάθεια είναι ο διαχωρισμός της από την άσκηση κοινωνικής πολιτικής η οποία θα πρέπει να λειτουργήσει παράλληλα (Σχέδιο Εστία), ο περιορισμός των πολιτικών παρεμβάσεων, ο εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου και η επιτάχυνση της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης. Η οντότητα αυτή θα πρέπει να διέπεται από αυστηρούς κανονισμούς, να χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και να υπόκειται σε ελέγχους από τους αρμόδιους θεσμούς».** Το κοινό κλιμάκιο Ευρωπαϊκής Επιτροπής και Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ανέφερε ότι η οντότητα αυτή θα πρέπει να «είναι ανεξάρτητη από το κράτος και ότι μοναδικός της στόχος θα πρέπει να είναι η εκποίηση των περιουσιακών της στοιχείων προκειμένου να μεγιστοποιήσει τις επιστροφές στο κράτος κατά άμεσο τρόπο».

²¹

[http://www.fiscalcouncil.gov.cy/fiscalcouncil/fiscalcouncil.nsf/All/E5DB2AC63891D510C22582D3003C3E11/\\$file/July%202018.pdf](http://www.fiscalcouncil.gov.cy/fiscalcouncil/fiscalcouncil.nsf/All/E5DB2AC63891D510C22582D3003C3E11/$file/July%202018.pdf)

²² https://ec.europa.eu/cyprus/news/20180928_1_el

²³ <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/10/05/mcs10518-cyprus-staff-concluding-statement-of-the-2018-article-iv-mission>

Συνταξιοδοτικό και αποταμίευση

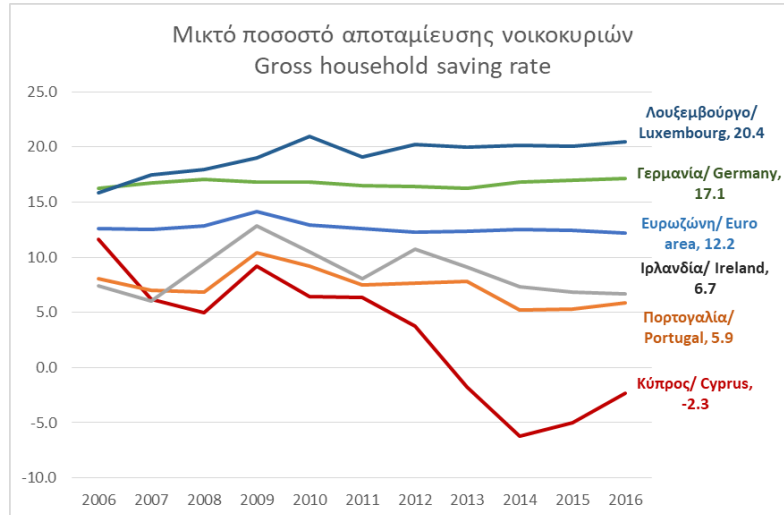
Παρόλο που η δημιουργία της ενιαίας εποπτικής αρχής για τον συνταξιοδοτικό τομέα αποτελεί σημαντικό βήμα προς τη μεταρρύθμιση του τομέα, η καθυστέρηση που παρατηρείται στην ολοκλήρωση της δεν επιτρέπει την προώθηση του αναγκαίου συνολικού εξορθολογισμού.

Το σχετικό Γράφημα 7, παρουσιάζει ότι παρά την οικονομική ανάκαμψη το ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών στην

Κύπρο παραμένει σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα. Αυτό, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες όπως, τον τερματισμό του συνταξιοδοτικού συστήματος για τη δημόσια υπηρεσία, την ακύρωση προσωπικών αποταμιευτικών ασφαλιστικών συμβολαίων και τη

διάλυση σημαντικού αριθμού ταμείων προνοίας, δημιουργούν έντονες ανησυχίες για την διασφάλιση επαρκούς σύνταξης για τους σημερινούς εργαζόμενους.

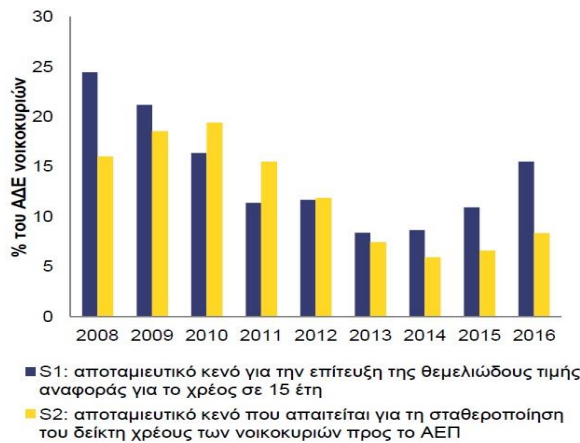
Γράφημα 7

Γράφημα 8

Στο αποταμιευτικό κενό στην Κύπρο αναφέρεται και η Ευρωπαϊκή

Διάγραμμα 4.2.5: Το αποταμιευτικό κενό των κυπριακών νοικοκυριών

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Επιτροπή²⁴ η οποία, όπως φαίνεται και στο σχετικό Γράφημα 8 χρησιμοποιεί δύο δείκτες: «S1»-Κενό στην αποταμίευση για τη μείωση του χρέους των νοικοκυριών σε αποδεκτά επίπεδα και «S2»-Κενό στην αποταμίευση για τη σταθεροποίηση του χρέους των νοικοκυριών ως ποσοστό του ΑΕΠ. Στην περίπτωση της Κύπρου διαπιστώθηκε αποταμιευτικό κενό κοντά στο 15% και 10% του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος, αντίστοιχα.

Το Συμβούλιο θεωρεί ότι η ολοκλήρωση της δημιουργίας ενός αποτελεσματικού εποπτικού

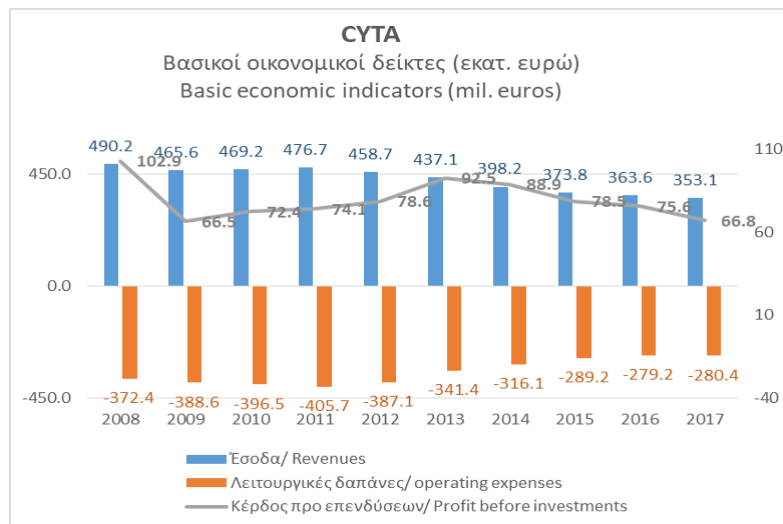
πλαίσιου είναι αναγκαία και πρέπει να ολοκληρωθεί το συντομότερο δυνατό. Παράλληλα πρέπει να σχεδιάζονται οι μεταρρυθμίσεις και αλλαγές ώστε να ενθαρρυνθεί η αποταμίευση με στόχο τη διασφάλιση της συνταξιοδοτικής επάρκειας. Τονίζεται ότι τα ισχυρά συνταξιοδοτικά ταμεία τα οποία λειτουργούν κάτω από ένα αποτελεσματικό εποπτικό πλαίσιο και σε συνθήκες διαφάνειας, πέραν του ρόλου τους στη διασφάλιση επαρκούς σύνταξης συμβάλλουν στην εμπέδωση βέλτιστων πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης με θετικά αποτελέσματα στο σύνολο της οικονομίας.

²⁴ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-cyprus-en.pdf>

CYTA

Οι πρόσφατες εξελίξεις στον τομέα των τηλεπικοινωνιών (εξαγορά της MTN από τη Monaco Telecom έναντι 260 εκατ. ευρώ) προδιαγράφει νέες εξελίξεις στον τομέα. Η CYTA παρά την σημαντική και συνεχή απώλεια μεριδίων μετά το άνοιγμα της αγοράς τηλεπικοινωνιών κατάφερε να διατηρήσει την κερδοφορία της σε σχετικά ψηλά επίπεδα για αρκετά χρόνια. Τα τελευταία 4 χρόνια άρχισε όμως να πιέζεται και η λειτουργική κερδοφορία της.

Γράφημα 9

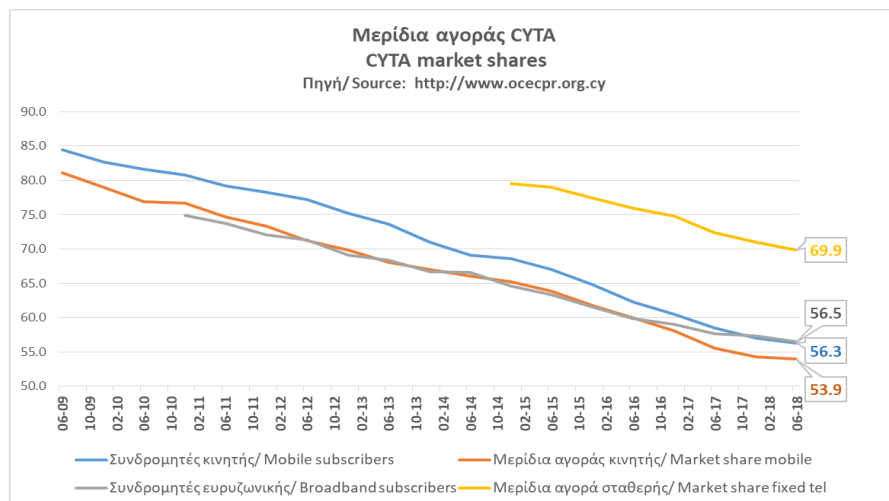
Όπως φαίνεται από το Γράφημα 9 η βελτίωση στην κερδοφορία της CYTA συνέπεσε με την ένταξη της Κύπρου στο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής και τη μείωση των δαπανών, κυρίως του μισθολογίου. Το 2017 οπότε και επανήλθαν οι αυξήσεις στο δημόσιο τομέα, και ενώ τα μερίδια αγοράς και τα έσοδα της CYTA συνέχισαν την πτωτική

πορεία, οι λειτουργικές δαπάνες επανήλθαν σε ανοδική πορεία. Ως αποτέλεσμα η λειτουργική της κερδοφορία (κέρδη προ επενδύσεων) μειώθηκε στα 66,8 εκατ. ευρώ.

Πέραν της απώλειας μεριδίων (Γράφημα 10) και της μείωσης των κερδών, το Συμβούλιο επαναλαμβάνει τους κινδύνους και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η CYTA αλλά και γενικότερα ο τομέας των τηλεπικοινωνιών. Με δεδομένο τον περιορισμένο βαθμό ευελιξίας που λειτουργούν συνήθως οι κρατικά ελεγχόμενοι οργανισμοί είναι πιο δύσκολο γι' αυτούς να προσαρμοστούν και να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις.

- Η πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να διευκολύνει τη δραστηριοποίηση των ευρωπαϊκών εταιρειών σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ χωρίς αχρείαστα εμπόδια και
- οι τεχνολογικές εξελίξεις όπως για παράδειγμα αυτές που αφορούν στις εφαρμογές και δυνατότητες των έξυπνων τηλεφώνων οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν δραστικά τα έσοδα και την κερδοφορία των παραδοσιακών εταιρειών του τομέα.

Γράφημα 10

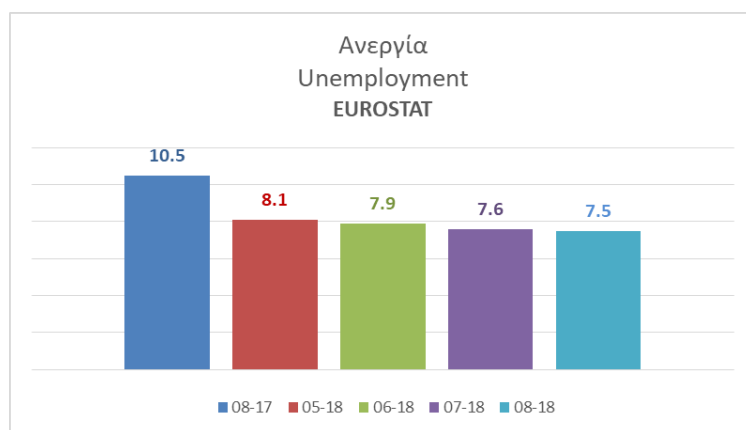

Μακροοικονομικό Περιβάλλον

Το Συμβούλιο προχώρησε με συνεδρία του στις 12 Σεπτεμβρίου 2018 σε επικύρωση των μακροοικονομικών προβλέψεων βάσει των οποίων έγινε ο καταρτισμός του Κρατικού Προϋπολογισμού για το έτος 2019. Η ανάλυση και τα στοιχεία που στήριξαν την απόφαση του Συμβουλίου συμπεριλαμβάνονται στην παρούσα Έκθεση ως Παράρτημα 4: Επικύρωση Μακροοικονομικών Προβλέψεων.

Τα πιο πρόσφατα στοιχεία για τη οικονομία, μετά την επικύρωση των μακροοικονομικών προβλέψεων, παρουσιάζουν βελτίωση.

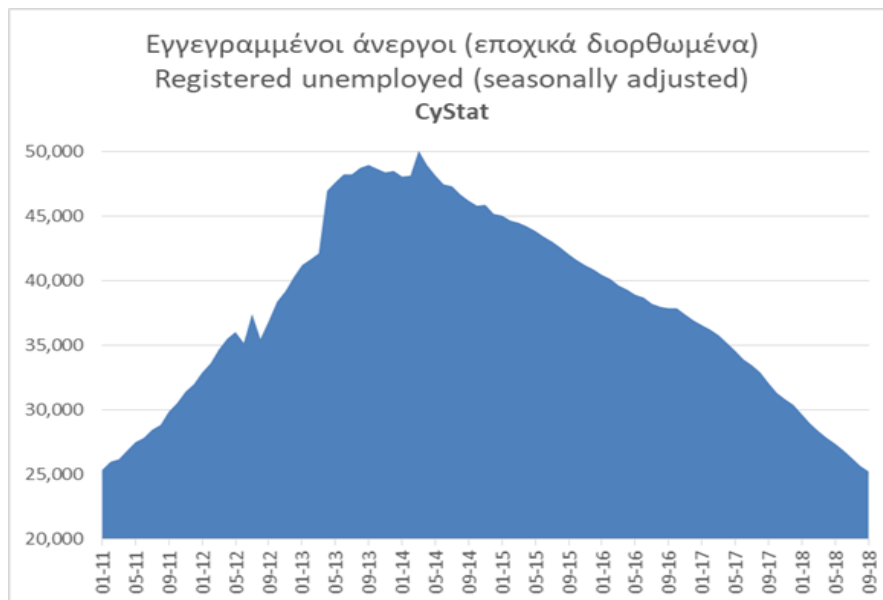
Γράφημα 11

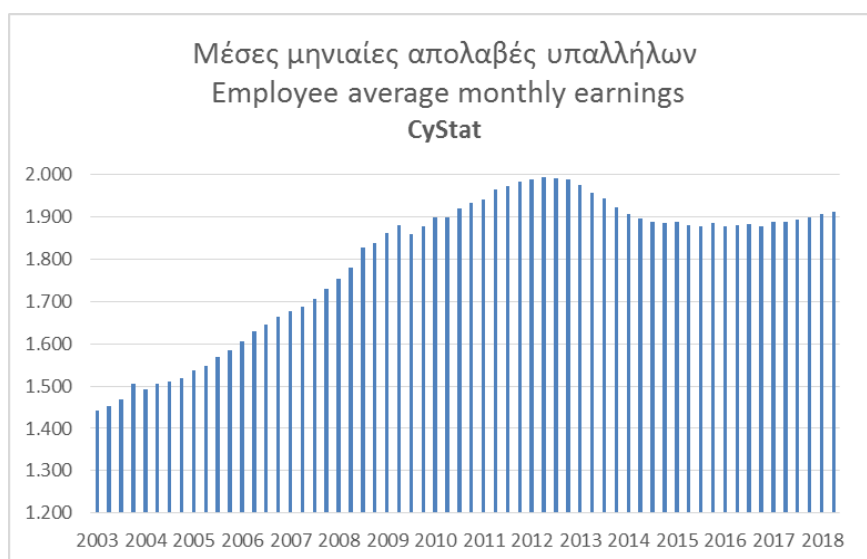

Το εναρμονισμένο ποσοστό ανεργίας σύμφωνα με την Eurostat μειώθηκε το Αύγουστο στο 7,5 (Γράφημα 11). Το ποσοστό φέρνει την ανεργία σε χαμηλότερα επίπεδα από τις προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών που συμπεριλαμβάνονταν στο Πρόγραμμα Σύγκλυσης 2018-21.

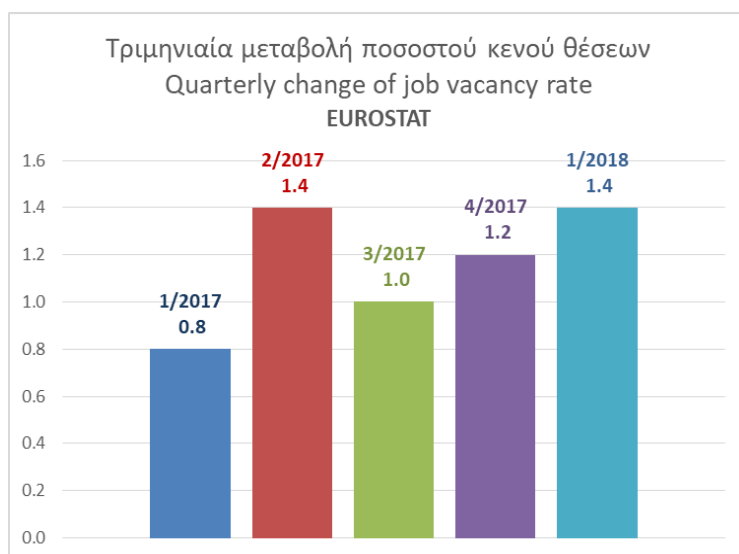
Γράφημα 12

Η πτωτική τάση στην ανεργία αναμένεται να συνεχιστεί. Τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας (CyStat) δείχνουν μείωση και τον Σεπτέμβριο στον αριθμό των εγγεγραμμένων ανέργων (Γράφημα 12).

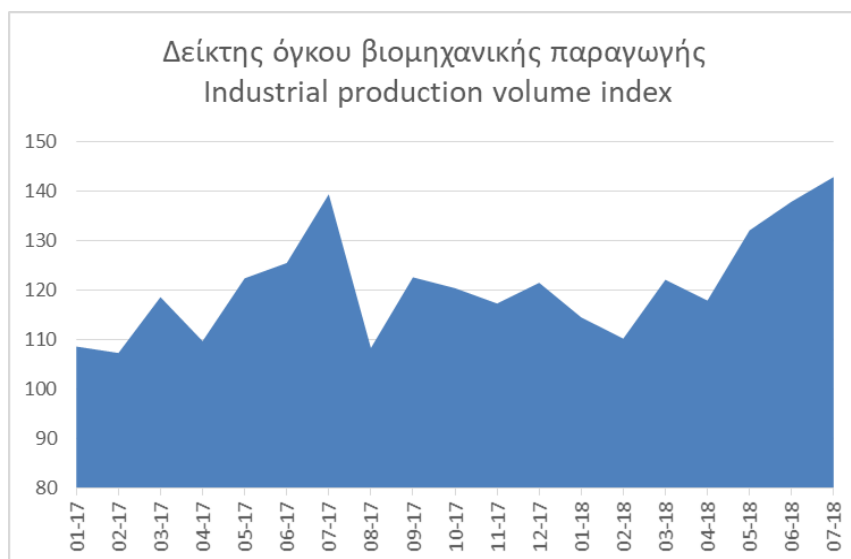

Γράφημα 13

Το θετικό κλίμα στην αγορά εργασίας επηρεάζει τους τελευταίους μήνες θετικά και τις απολαβές. Συγκεκριμένα οι μέσες μηνιαίες απολαβές ξεπέρασαν κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2018 τα 1900 ευρώ (Γράφημα 13).

Γράφημα 14

Η αύξηση στις απολαβές και η ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας με τα τελευταία τρία τρίμηνα να δείχνουν αύξηση και του ποσοστού κενών θέσεων παρά τη μείωση στην ανεργία (Γράφημα 14).

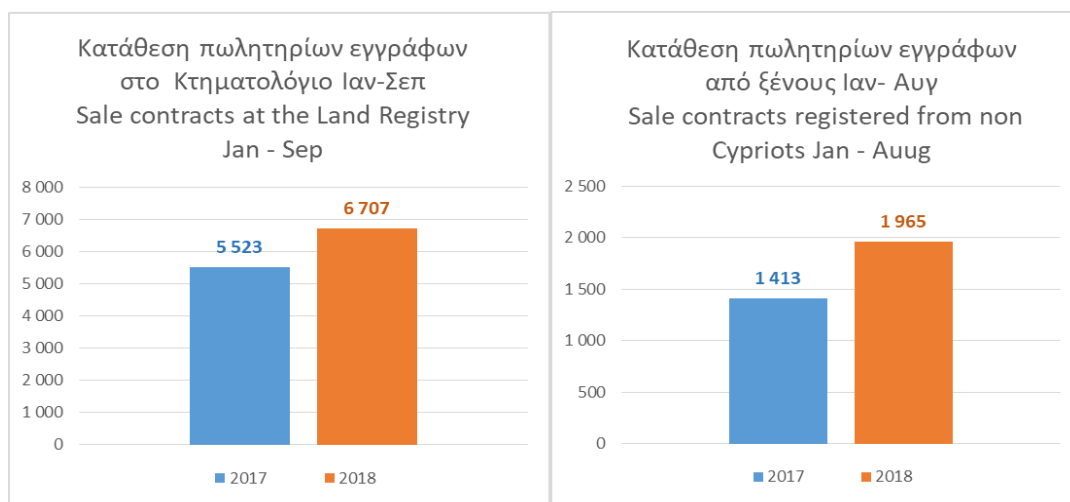
Γράφημα 15

Σημαντικός αυξημένος είναι και ο δείκτης όγκου βιομηχανικής παραγωγής κατά του τελευταίου μήνες (Γράφημα 15).

Γράφημα 16

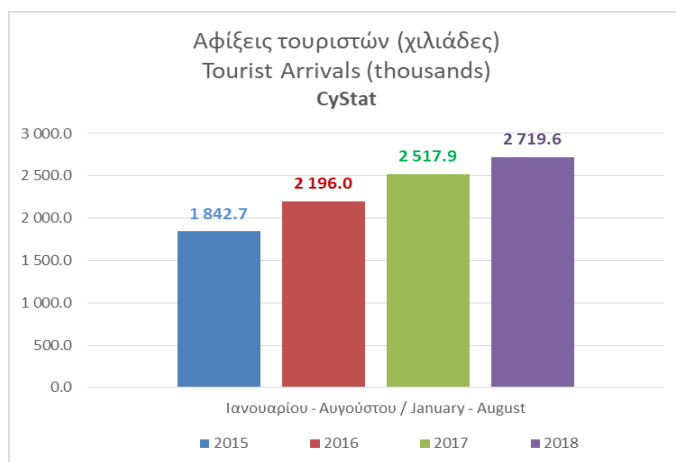
Ο δείκτης χονδρικού και λιανικού εμπορίου παρουσιάζεται σημαντικές διακυμάνσεις και φαίνεται να συνδέεται με τις εξελίξεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα (Γράφημα 16).

Γραφήματα 17 & 18

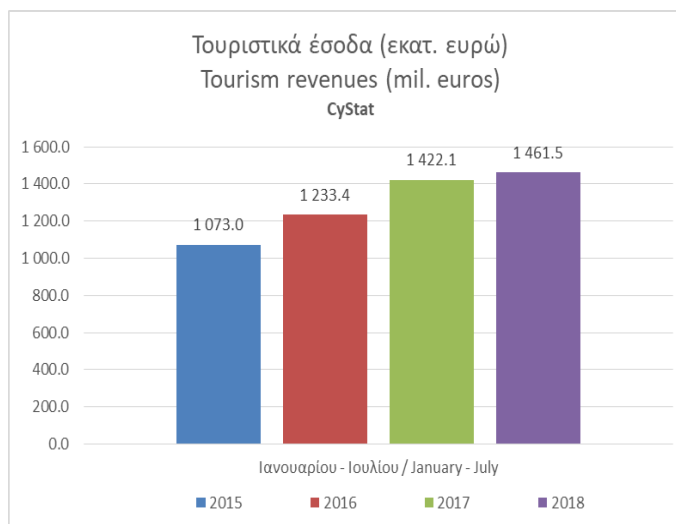
Η αγορά ακινήτων συνεχίζει, σύμφωνα με τα στοιχεία του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας να παρουσιάζει αυξητικό αγοραστικό ενδιαφέρον τόσο από ντόπιους όσο και από ξένους (Γραφήματα 17 & 18).

Γράφημα 19

Τη θετική πορεία συνεχίζει για ακόμη μια χρονιά ο τουριστικός τομέας. Βάσει των στοιχείων που καλύπτουν την περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου (Γράφημα 19) οι αφίξεις θα προσεγγίσουν και ακόμη πιθανόν να σπάσουν για φέτος το φράγμα των 4 εκατομμυρίων.

Γράφημα 20

Οι αυξημένες αφίξεις επηρέασαν θετικά και τα τουριστικά έσοδα, τα οποία όμως αυξήθηκαν σε μικρότερο βαθμό. Η ενίσχυση του ευρώ έναντι της στερλίνας επηρέασε αρνητικά την αγοραστική δύναμη της μεγαλύτερης αγοράς για την Κύπρο, της Βρετανίας. Τα έσοδα της τουριστικής βιομηχανίας αυξήθηκαν κατά 2,8% (Γράφημα 20) και μέχρι το τέλος του έτους αναμένεται να ξεπεράσουν τα 2,7 δις ευρώ

Συμπεράσματα

Το Συμβούλιο μέσα στα πλαίσια των όρων εντολής του όπως καθορίζονται στον Περί Δημοσιονομικής Ευθύνης και Δημοσιονομικού Πλαισίου Νόμο προχώρησε στην παρούσα Έκθεση και αξιολόγησε τις μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών καθώς επίσης και τα δημοσιονομικά αποτελέσματα που συμπεριλαμβάνονται στο Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2018-2020 και 2019-2021 αντίστοιχα. Παράλληλα, εξέτασε τη συμμόρφωση με τους Κανονισμούς που αφορούν τη Δημοσιονομική Θέση, τα ανώτατα όρια δαπανών, όπως και την πραγματοποίηση ενός ελάχιστου πρωτογενούς πλεονάσματος με στόχο τη μείωση του δημόσιου χρέους.

Το Συμβούλιο κρίνει ότι υπάρχει συμμόρφωση με τους Κανονισμούς όπως αυτοί περιγράφονται στο θεσμικό πλαίσιο και ότι οι μακροοικονομικές προβλέψεις στις οποίες έχει βασιστεί ο σχεδιασμός της Κυβέρνησης είναι εντός αποδεκτών ορίων. Επιπλέον δεν αναμένεται να υπάρξει απόκλιση από αυτούς τους Κανονισμούς κατά τη διετία 2018-2019 δεδομένου ότι δε θα υπάρξει σημαντική διαφοροποίηση στη δημοσιονομική πολιτική και στο οικονομικό περιβάλλον. Υπάρχει ενδεχόμενο η αύξηση των κρατικών δαπανών που θα βασιστεί σε μη μόνιμα έσοδα να οδηγήσει σε απόκλιση από κριτήριο αναφοράς δαπανών (Expenditure Benchmark).

Το Συμβούλιο κρίνει σκόπιμο να επαναλάβει ότι το σημερινό περιβάλλον ευνοεί και καθιστά επιτακτική ανάγκη την προώθηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων που θα βελτιώσουν την χαμηλή ανταγωνιστικότητα της Κυπριακής οικονομίας και που θα ενισχύσουν τη θέση της για αντιμετώπιση απρόβλεπτων αρνητικών εξελίξεων, διασφαλίζοντας παράλληλα συνθήκες μακροοικονομικής σταθερότητας και διατηρήσιμων ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Δημόσιο χρέος

[illegible]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Παιδεία

Μαθητές ανά εκπαιδευτικό (Δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα)																			
Students per teacher (Public schools)																			
	1985/86	1990/91	1995/96	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Προδημοτική/ Pre-Junior School	23.9	22.5	20.9	20.8	18.6	17.1	16.7	16.3	15.4	15.1	14.9	14.7	15.2	15.4	15.2	15.3	15.3	15.1	15.4
Δημοτική/ Primary	23.2	21.0	19.3	17.3	17.1	15.8	15.3	16.0	15.5	14.7	14.1	13.5	13.1	12.7	12.7	13.0	12.5	12.8	12.9
Μέση/ Secondary	15.3	12.3	12.4	12.0	11.5	10.6	10.1	11.2	11.2	11.0	10.5	10.0	9.7	9.5	9.6	9.5	9.4	10.2	10.2
Τριτοβάθμια/ Tertiary	9.0	9.5	10.4	10.3	12.4	13.0	13.2	13.1	15.1	15.8	15.9	16.4	16.4	14.7	16.0	16.6	17.8	19.8	19.5
Πηγή/ Source	Στατιστική Υπηρεσία/ Cyprus Statistical Office																		

Ιδιωτική και δημόσια εκπαίδευση στην ΕΕ/ Private and public education in the EU									
		Προδημοτική+ Δημοτική/ Early childhood+ Primary		Δευτεροβάθμια/ Secondary		Σύνολο/ Total		Συνολικές δαπάνες παιδείας/ Total education expenditure	
		% ΑΕΠ/ % GDP	Για 100% κάλυψη/ For 100% coverage	% ΑΕΠ/ % GDP	Για 100% κάλυψη/ For 100% coverage	% ΑΕΠ/ % GDP	Για 100% κάλυψη/ For 100% coverage	% ΑΕΠ/ % GDP	Για 100% κάλυψη/ For 100% coverage
Ελλάδα- Greece		1.4	1.5	1.3	1.4	2.7	2.9	3.3	3.5
Γερμανία- Germany		1.3	2.1	1.6	1.8	2.9	3.7	4.2	5.4
Φινλανδία- Finland		1.2	1.3	2.6	3.1	3.8	4.2	6.1	6.8
Γαλλία- France		1.4	1.6	2.4	3.2	3.8	4.7	5.4	6.7
Κύπρος- Cyprus		1.7	2.3	2.1	2.6	3.8	4.9	6.0	7.8
Σύνολο ΕΕ- EU TOTAL		1.5	1.9	1.9	2.6	3.4	4.4	4.7	6.1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Δαπάνες Γενικής Κυβέρνησης

Το μέγεθος της κυβέρνησης (Δαπάνες και Έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ)											
The size of government (Expenditure and Income as percentage of GDP)											
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ΕΕ/EU	ΔΓΚ/ΑΕΠ - GGE/GDP	46.2	50.1	49.9	48.6	48.9	48.6	48.0	47.0	46.3	45.8
	ΕΓΚ/ΑΕΠ - GGR/GDP	43.7	43.5	43.5	44.0	44.7	45.3	45.1	44.7	44.7	44.9
Ευρωζώνη/ Eurozone	ΔΓΚ/ΑΕΠ - GGE/GDP	46.6	50.7	50.6	49.2	49.8	49.8	49.2	48.3	47.6	47.1
	ΕΓΚ/ΑΕΠ - GGR/GDP	44.5	44.5	44.4	45.0	46.1	46.8	46.7	46.3	46.1	46.2
Δανία/ Denmark	ΔΓΚ/ΑΕΠ - GGE/GDP	50.4	56.5	56.7	56.4	58.0	55.8	55.2	54.8	53.6	51.9
	ΕΓΚ/ΑΕΠ - GGR/GDP	53.6	53.7	54.0	54.4	54.5	54.6	56.4	53.3	53.2	53.0
Ελλάδα/ Greece	ΔΓΚ/ΑΕΠ - GGE/GDP	50.8	54.1	52.5	54.1	55.7	62.3	50.2	53.8	49.5	48.0
	ΕΓΚ/ΑΕΠ - GGR/GDP	40.7	38.9	41.3	43.8	46.9	49.1	46.6	48.2	50.2	48.8
Κύπρος/ Cyprus	ΔΓΚ/ΑΕΠ - GGE/GDP	38.4	42.1	42.0	42.3	41.9	41.9	48.8	40.7	38.6	38.1
	ΕΓΚ/ΑΕΠ - GGR/GDP	39.3	36.7	37.3	36.7	36.4	36.7	39.8	39.3	38.9	39.9
Μάλτα/ Malta	ΔΓΚ/ΑΕΠ - GGE/GDP	42.6	41.9	41.1	41.2	42.7	42.0	41.3	40.1	37.1	36.5
	ΕΓΚ/ΑΕΠ - GGR/GDP	38.5	38.6	38.7	38.8	39.2	39.5	39.6	39.0	38.1	40.5
Πηγή / Source	Στατιστική Υπηρεσία ΕΕ/ Eurostat.	Government revenue, expenditure and main aggregates [gov_10a_main]									
	ΔΓΓ/ΑΕΠ	Δαπάνες Γενικής Κυβέρνησης / Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν									
	ΕΓΓ/ΑΕΠ	Έσοδα Γενικής Κυβέρνησης / Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν									
	GGE/GDP	General Government Expenditure / Gross Domestic Product									
	GGR/GDP	General Government Revenue / Gross Domestic Product									

Δαπάνες προσωπικού ως προς ΑΕΠ και Συνόλου Κρατικών Δαπανών												
Personnel cost as a percentage of GDP and Total Government Expenditure												
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ΕΕ/EU	ΔΠ/ ΑΕΠ	PC/GDP	10.3	11.0	10.9	10.6	10.5	10.4	10.3	10.0	10.0	
	ΔΠ/ ΣΚΔ	PC/TGE	22.3	22.0	21.8	21.8	21.5	21.4	21.5	21.3	21.6	
Ευρωζώνη/ Eurozone	ΔΠ/ ΑΕΠ	PC/GDP	10.1	10.9	10.7	10.5	10.4	10.4	10.3	10.0	10.0	
	ΔΠ/ ΣΚΔ	PC/TGE	21.7	21.5	21.1	21.3	20.9	20.9	20.9	20.7	21.0	
Δανία/ Denmark	ΔΠ/ ΑΕΠ	PC/GDP	15.6	17.5	17.3	16.8	16.6	16.4	16.2	16.1	15.8	
	ΔΠ/ ΣΚΔ	PC/TGE	31.0	31.0	30.5	29.8	28.6	29.4	29.3	29.4	29.5	
Ελλάδα/ Greece	ΔΠ/ ΑΕΠ	PC/GDP	11.6	13.1	12.4	12.6	12.8	12.2	12.3	12.3	12.4	
	ΔΠ/ ΣΚΔ	PC/TGE	22.8	24.2	23.6	23.3	23.0	19.6	24.5	22.9	25.1	
Κύπρος/ Cyprus	ΔΠ/ ΑΕΠ	PC/GDP	13.2	14.6	14.3	14.6	14.6	14.3	13.3	12.8	12.4	
	ΔΠ/ ΣΚΔ	PC/TGE	34.4	34.7	34.0	34.5	34.8	34.1	27.3	31.4	32.1	
Μάλτα/ Malta	ΔΠ/ ΑΕΠ	PC/GDP	13.8	13.7	13.0	12.9	12.9	12.8	12.4	12.0	11.9	
	ΔΠ/ ΣΚΔ	PC/TGE	32.4	32.7	31.6	31.3	30.2	30.5	30.0	29.9	32.1	
Πηγή / Source	Στατιστική Υπηρεσία ΕΕ/ Eurostat.		General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]									
	ΔΠ/ΑΕΠ		Δαπάνες Προσωπικού / Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν									
	ΔΠ/ΣΚΔ		Δαπάνες Προσωπικού / Σύνολο Κρατικών Δαπανών									
	PC/GDP		Personnel Cost / Gross Domestic Product									
	PC/TGE		Personnel Cost / Total General Expenditure									

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Επικύρωση Μακροοικονομικών Προβλέψεων

Προϋπολογισμός 2019

Επικύρωση μακροοικονομικών προβλέψεων

Σημείωμα προς τα μέλη του Συμβούλιο για τη Συνεδρίαση στις 12/9/2019

Οι μακροοικονομικές προβλέψεις που συνοδεύουν την και στις οποίες βασίζεται η διαδικασία ετοιμασίας του Κρατικού Προϋπολογισμού²⁵ από το Υπουργείο Οικονομικών επικυρώνονται από το Δημοσιονομικό Συμβούλιο (Συμβούλιο) τον Απρίλιο του προηγούμενου έτους που αφορά ο Προϋπολογισμός. Οι προβλέψεις αυτές συμπεριλαμβάνονται επίσης στο Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής. Πριν την κατάθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού από το Υπουργικό Συμβούλιο και στην συνέχεια στη Βουλή των Αντιπροσώπων, το Υπουργείο Οικονομικών προβαίνει σε νέες εκτιμήσεις λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις μεταξύ Μαΐου και Σεπτεμβρίου. Στη συνέχεια το Συμβούλιο καλείται να εξετάσει και να επικυρώσει τις αναθεωρημένες μακροοικονομικές προβλέψεις πάνω στις οποίες θα βασιστεί ο Κρατικός Προϋπολογισμός του επόμενου έτους.

Το Συμβούλιο, βάσει της νομοθεσίας (βλέπε πιο κάτω) καλείται να αξιολογήσει κατά πόσο οι πληροφορίες που είχε ενώπιον του και προέκυψαν κατά την περίοδο μεταξύ Μαΐου και Σεπτεμβρίου αιτιολογούν τις τυχόν αναθεωρήσεις των μακροοικονομικών προβλέψεων του Υπουργείου Οικονομικών.

Το Συμβούλιο προχώρησε σε:

- σύγκριση των προβλέψεων και άλλων στοιχείων του Υπουργείου Οικονομικών με τις προβλέψεις άλλων θεσμών (βλέπε σχετικό πίνακα),
- συναντήσεις με τεχνοκράτες, του Υπουργείου Οικονομικών και της Κεντρικής Τράπεζας με στόχο τη συζήτηση των προβλέψεων και την άντληση πληροφοριών για την οικονομία και τα δημόσια οικονομικά,
- ανάλυση των βασικών κρατικών εσόδων και σε αξιολόγηση κατά πόσο αυτά συνάδουν με την πορεία της οικονομίας και
- αξιολόγηση της μεταβολής βασικών δεικτών που καταγράφουν την πορεία της οικονομίας στο σύνολο της όπως και επί μέρους τομέων.

²⁵ Νομοθεσία

Άρθρο 56 Ο περί προϋπολογισμού νόμος

(4) Το νομοσχέδιο του περί Προϋπολογισμού Νόμου βασίζεται στις μακροοικονομικές προβλέψεις που επικυρώνονται από το Συμβούλιο.

(5) Οι μακροοικονομικές προβλέψεις που περιλαμβάνονται στο νομοσχέδιο του περί Προϋπολογισμού Νόμου, υποβάλλονται στο Συμβούλιο για επικύρωση, τουλάχιστον τρεις εβδομάδες πριν την υποβολή του εν λόγω νομοσχεδίου στο Υπουργικό Συμβούλιο για έγκριση.

Άρθρο 37 Ετοιμασία Φθινοπωρινής Έκθεσης

(2) Ο Υπουργός κοινοποιεί στο Συμβούλιο δύο εβδομάδες πριν από τη δημοσίευση των εγγράφων που αναφέρονται στο παρόν άρθρο, τα στοιχεία και τις υποθέσεις των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών προβλέψεων που στηρίζουν τον Προϋπολογισμό του κράτους και το Συμβούλιο παρέχει εκτίμηση των μακροοικονομικών προβλέψεων, με επιστολή του προς τον Υπουργό εντός πέντε ημερών από την ημερομηνία κοινοποίησης.

Σύγκριση προβλέψεων

Μακροοικονομικοί και Δημοσιονομικοί Δείκτες																			
	2017	2018				2019				2020				2021					
		Εαρ.	Εαρ.	Φθι.	Παν.Κυ. ¹	ΔΝΤ ²	Ε.Επ. ³	ΚΤΚ ⁴	Εαρ.	Φθι.	Παν.Κυ. ¹	ΔΝΤ ²	Ε.Επ. ³	ΚΤΚ ⁴	Εαρ.	Φθι.	ΚΤΚ ⁴	Εαρ.	Φθι.
Πραγματικό ΑΕΠ	3.9	3.8	4.0	4.0	3.9	4.0	3.6	4.1	3.6	3.8	3.3	4.2	3.3	3.9	3.2	3.4	3.5	3.0	3.0
Αποπληθωριστής	1.5	1.0	1.0				1.1	1.8	1.0	1.2			1.6	1.5	1.5	1.5		2.0	2.0
Ονομαστικό ΑΕΠ	5.5	4.8	5.0						4.6	5.0					4.7	5.0		5.1	5.1
ΕνΔΤΚ	0.7	0.5	1.0	1.3	0.2	0.8			1.0	1.2	1.4	1.0	1.4		1.5	1.5		2.0	2.0
ΔΤΚ	0.5	0.5							1.0						1.5			2.0	
Απασχόληση (άτομα)	3.4	3.0	3.8		2.7				2.5	3.5		2.5			2.2	3.0		2.0	2.5
Ανεργία (ΕΕΔ)	11.0	9.5	8.5		9.5	10.0	9.1		8.0	7.0		8.0	9.3	7.4	6.5	6.3	6.5	5.0	5.5
Απολαβές ανά εργαζόμενο	0.7	1.5				1.5	1.9	2.0					1.8	2.9	2.5		2.2	3.0	
Δημοσιονομικό Ισοζύγιο	1.8	1.7	3.0	2.1	1.4			1.7	2.9	2.9		2.1	1.9		1.8	2.7		1.9	2.6
Πρωτογενές Ισοζύγιο	4.4	4.5	5.4	4.5				4.7	5.5	5.5		4.5			4.6	5.3		4.6	5.1
Χρέος	97.5	105.6	104.2					100.0	99.5	99.5					94.6	94.1		88.0	87.7
Πηγή																			
http://ucy.ac.cy/erc/documents/EconomicOutlook_Jul18.pdf																			
http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/06/06/Cyprus-Second-Post-Program-Monitoring-Discussions-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-45949																			
https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-performance-country/cyprus/economic-forecast-cyprus_en &																			
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-cyprus-en.pdf																			
https://www.centralbank.cy/images/media/pdf/CBC-Jun-2018-Economic-Bulletin%20ENGLISH0001.pdf																			

Δείκτης Οικονομικής Συγκυρίας: Η τελευταία έρευνα του Κέντρου Οικονομικών Ερευνών (ΚΟΕ) του Πανεπιστημίου Κύπρου αφορούσε τον Αύγουστο 2018²⁶. Σύμφωνα με την έρευνα ο Δείκτης Οικονομικής Συγκυρίας (ΔΟΣ) για την Κύπρο αυξήθηκε κατά 0,5 μονάδες σε σύγκριση με τον Ιούλιο 2018. Όπως εξηγεί το ΚΟΕ «τους τελευταίους τρεις μήνες ο ΔΟΣ κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τους πρώτους πέντε μήνες του 2018, αν και συνεχίζει να καταγράφει τιμές πάνω από τον μακροχρόνιο μέσο όρο του, διαγράφοντας συνέχιση των ευνοϊκών ρυθμών ανάπτυξης».

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο: Στην πιο πρόσφατη έκθεση προσωπικού του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)²⁷ που αφορούσε την δεύτερη μετά του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής αξιολόγηση αναφέρεται «η τρέχουσα ισχυρή ανάπτυξη προβλέπεται ότι θα επεκταθεί για τα καλά στο μέλλον με τον ρυθμό ανάπτυξης να προσεγγίζει το 4,0% φέτος και 4,2% του 2019. Ο ισχυρός ρυθμός της οικονομικής δραστηριότητας στηρίζεται σε τρέχοντα και προγραμματισμένα κατασκευαστικά έργα και μόνο εν μέρει περιορίζεται από την επιβράδυνση στην ιδιωτική κατανάλωση, καθώς και από την αύξηση στις αποπληρωμές δανείων από τα νοικοκυριά με την πάροδο του χρόνου. Μεσοπρόθεσμα, η ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί σταδιακά προς το 2,5%, καθώς τα έργα κατασκευής ολοκληρώνονται»

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου: Οι τελευταίες προβλέψεις της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου (ΚΤΚ) είναι καταγεγραμμένες στο Οικονομικό Δελτίο (Economic Bulletin) Ιουνίου²⁸. Για το 2018 προβλέπεται συνέχιση των ψηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης, μείωσης της ανεργίας, διατήρησης του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα και διατήρηση των δημοσιονομικών πλεονασμάτων. Για το 2019 και 2020, όπως όλοι οι οργανισμοί προβλέπεται επιβράδυνση του ρυθμούς αύξησης τους ΑΕΠ και σταδιακή σύγκληση προς τον μακροπρόθεσμο μέσο όρο. Σε συνάντηση του Συμβουλίου με ομάδα τεχνοκρατών της ΚΤΚ διαφάνηκε ότι δεν συντρέχουν λόγοι διαφοροποιήσεις των προβλέψεων και τα τελευταία στοιχεία συνηγορούν προς μικρή βελτίωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος σε σχέση με προηγούμενες προβλέψεις.

Έρευνα εργατικού δυναμικού: Η τελευταία Έρευνα Εργατικού Δυναμικού αφορούσε το δεύτερο τρίμηνο του 2016 και κατέγραφε ταυτόχρονη αύξηση του εργατικού δυναμικού και μείωσης της ανεργίας, στοιχεία που συνάδουν με τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης της τάξης του 4%. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι για το 2^ο τρίμηνο του έτους το εργατικό δυναμικό αυξήθηκε σε ένα έτος στα 434.191 άτομα (2017 425.936), που αντιστοιχεί στο 62,0% του πληθυσμού (2017 61,5%), ενώ το ποσοστό ανεργία μειώθηκε από 10,6% σε 7,3%.

Πρόσφατες αξιολογήσεις: Από τους Οίκους αξιολόγησης η πιο πρόσφατη αναθεώρηση ήταν του οίκου Capital Intelligence²⁹, ο οποίος αναβαθμίζοντας την πιστοληπτική ικανότητα της Κύπρου προχώρησε στην εκτίμηση ότι ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ θα ανέλθει στο 4,1% για το 2018 και για την περίοδο 2018-2020 ο μέσος ρυθμός μεταβολής θα είναι 3,8%.

²⁶ http://ucy.ac.cy/erc/documents/EOS_08_2018.pdf

²⁷ <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/06/06/Cyprus-Second-Post-Program-Monitoring-Discussions-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-45949>

²⁸ <https://www.centralbank.cy/images/media/pdf/CBC-Jun-2018-Economic-Bulletin%20ENGLISH0001.pdf>

²⁹ <http://www.ciratings.com/news/2018/09/07/2930>

Βασικοί οικονομικοί δείκτες

Βασικοί οικονομικοί δείκτες / Main economic indicators						
Διαφοροποίηση από Εαρινή Έκθεση/ Change since Spring Report						
Δείκτης/ Indicator		Εαρινή Έκθεση/		Τρέχουσα/ Current		Πηγή/ Source
		Περίοδος/ Period	Τιμή/ Value	Περίοδος/ Period	Τιμή/ Value	
Πληθωρισμός/ Inflation		04-18	-0.1	07-18	1.4	2
Μεταβολή ΑΕΠ/ GDP change		1ο Τρίμηνο/ 1st Quarter	4.0	2ο Τρίμηνο/ 2nd quarter	3.9	2
Ανεργία/ Unemployment	%	04-18	8.4	07-18	7.7	2
	Ετήσια μεταβολή/ Annual change		-28.2		-28.0	
Εγγεγραμμένοι άνεργοι/ Registered Unemployed	Αριθμός/ Number	03-18	28 319	08-18	25 418	1
	Ετήσια μεταβολή/ Annual change		-20.9		-22.7	
Ξενοδοχεία-Εστιατόρια/ Hotels- Restaurants	Μεταβολή δείκτη κύκλου εργασιών/ Turnover index change	1ο Τρίμηνο/ 1st Quarter	13.6	2ο Τρίμηνο/ 2nd quarter	9.1	1
Ενημέρωση-Επικοινωνία/ Media - Telecoms		1ο Τρίμηνο/ 1st Quarter	-6.3	2ο Τρίμηνο/ 2nd quarter	0.3	
Επαγγελματικές και άλλες δραστηριότητες/ Professional and other activities		1ο Τρίμηνο/ 1st Quarter	4.5	2ο Τρίμηνο/ 2nd quarter	1.1	
Αφίξεις τουριστών/ Tourist arrivals	Σε χιλ./ In thou.	Ιαν-Ιουλ./ Jan-Jul	369.4	Ιαν-Ιουλ/ Jan-Jul	2184.8	1
	Ετήσια μεταβολή/ Annual change		29.3		9.6	
Τουριστικά έσοδα/ Tourist revenues	Σε εκατ./ In mil.	Ιαν-Μαρ./ Jan-Mar.	201.1	Ιαν-Ιουν./ Jan-June	1034.9	1
	Ετήσια μεταβολή/ Annual change		19.6		3.8	
Άδειες οικοδομής/ Building permits (Ετήσια μεταβολή/ Annual Change)	Αξία/ Value	Ιαν-Μαρ./ Jan-Mar.	3.1	Ιαν-Ιουν./ Jan-June	26.2	1
	Εμβαδόν/ Area		13.1		20.4	
	Αριθμός/ Number		9.4		25.1	
Δείκτης λιανικού εμπορίου/ Retail value index	Ετήσια μεταβολή/ Annual change	Ιαν-Μαρ./ Jan-Mar.	9.1	Ιαν-Ιουν./ Jan-Jun.	8.2	1
Μεταβιβάσεις ακινήτων/ Property transfers	Ετήσια μεταβολή/ Annual change	Ιαν-Μαρ./ Jan-Mar.	64.3	Ιαν.-Αυγ./ Jan.-Aug	34.0	3
Πηγή:						
1 Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου/ Cyprus Statistical Office						
2 Στατιστική Υπηρεσία ΕΕ/ Eurostat						
3 Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας/ Land and Survey Department						

Κρατικά / έσοδα δαπάνες

Αναλυτικά δημοσιονομικά αποτελέσματα/ Detailed fiscal results				
Πρώτο εξάμηνο				
	2018	2017		Μεταβολή / change
	εξάμηνο/ Half year	εξάμηνο/ Half year	Έτος/ Year	
	Σε εκατ. Ευρώ/ Million of euros			%
Άμεσοι φόροι/ Direct taxes	892.5	822.7	2,164.2	8.5
Φόρος εισοδήματος/ Income Tax	649.9	581.2	1,711.4	11.8
Άλλοι άμεσοι φόροι / Other Direct Taxes	242.6	241.4	452.8	0.5
Έμμεσοι φόροι/ Indirect taxes	1,528.9	1,361.7	2,907.7	12.3
ΦΠΑ/ VAT	1,148.2	965.4	2,073.7	18.9
ΦΠΑ βιομηχανία/ VAT Manufacturing	50.7	42.2	92.9	20.2
ΦΠΑ κατασκευές/ VAT construction	148.4	107.2	203.9	38.4
ΦΠΑ εμπόριο/ VAT trade	250.3	230.0	483.0	8.9
Εισφορές Κοινωνικών Αφαλίσεων/Social Insurance Contributions	617.4	563.2	1,143.3	9.6
Έσοδα κτηματολογίου/ Land and survey fees	20.6	24.2	51.2	(14.9)
Φόρος κεφαλαιουχικών κερδών/ Capital gains tax	63.9	43.5	109.7	46.7
Εταιρικός φόρος/ Corporation tax	139.2	114.8	744.8	21.2
Αμυντική εισφορά τόκων/ Defence contribution on interest	62.5	68.5	123.8	(8.7)
Αμυντική εισφορά μερισμάτων/ Defence contribution dividends	110.3	71.9	133.0	53.5
Κύριες κοινωνικές παροχές/ Main social support payments	213.5	223.1	462.8	(4.3)
Πηγή/ Source	Υπουργείο Οικονομικών/ Ministry of Finance			